

Politiewerk met oog voor Licht Verstandelijke Beperking

Een handreiking voor politiemedewerkers over de omgang met verdachten en slachtoffers met een LVB

Politiewerk met oog voor Licht Verstandelijke Beperking

Een handreiking voor politiemedewerkers over de omgang met verdachten en slachtoffers met een LVB

Colofon

Auteurs: Hendrien Kaal en Paula Vrij

Met dank aan de geïnterviewde medewerkers van diverse politieregio's, de geïnterviewde medewerkers van diverse zorginstellingen, de deelnemers aan de Klankbordgroep uit de districten Zeeland en De Baronie en de studenten van de opleiding Toegepaste Psychologie voor Politie aan Hogeschool Leiden die allen een inhoudelijke bijdrage hebben geleverd aan de ontwikkeling van deze handreiking.

Deze handreiking is tot stand gekomen uit een samenwerking tussen het lectoraat 'Licht verstandelijke beperking en jeugdcriminaliteit' van Hogeschool Leiden en Politie Zeeland/West Brabant.

© Hogeschool Leiden, 2017.

Alle rechten voorbehouden. De handreiking mag alleen in zijn geheel en zonder wijzigingen worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt en mag niet voor winst worden verkocht.

Inhoudsopgave

1. Algemeen	5
1.1. Wat is een licht verstandelijke beperking?	5
1.2. Hoe herken je een LVB?	11
1.3. Wat is passende communicatie en bejegening?	18
1.4. Contact op straat	23
2. Verdachten	24
2.1. Aanhouden en overbrengen	24
2.2. Aankomst, fouilleren en insluiten	25
2.3. Voorgeleiding	26
2.4. Verhoor	27
2.5. Arrestantenzorg	31
2.6. In vrijheidstelling	33
3. Slachtoffers / getuigen / betrokkenen	34
3.1. Inzicht in eigen slachtofferschap en nut politie	34
3.2. Het eerste contact	36
3.3. Aanwezigheid en rol begeleiding	40
3.4. Haalbaarheid en wenselijkheid van aangifte	42
3.5. Een goede aangifte...	44
3.6. Doorverwijzen	46
4. Extra informatie	47

Waarom een handreiking?

De populatie mensen met een licht verstandelijke beperking (LVB) in de samenleving krijgt steeds meer aandacht. De indruk bestaat dat er een groeiende groep is die niet meer meekomt in de steeds complexere maatschappij. Binnen verschillende werkvelden groeit het begrip dat deze groep overvraagd wordt en dat een passende bejegening van belang is voor alle betrokkenen.

Binnen de strafrechtsketen is sprake van een oververtegenwoordiging van mensen met een LVB. De politie kan op deze doelgroep tegenkomen in verschillende rollen, bijvoorbeeld in de rol van informatiezoeker, aangever, getuige of verdachte van een overtreding of misdrijf. Doordat een LVB lastig te herkennen is bestaat op dergelijke momenten het risico op onbegrip, overvraging en het incorrect duiden van gedrag, hetgeen miscommunicatie en secundaire victimisatie, onnodige escalaties en andere misverstanden in de hand kan werken.

Het is niet alleen belangrijk dat een LVB binnen de strafrechtsketen tijdig wordt herkend, maar ook dat de diverse betrokken professionals weten hoe passende hulp en ondersteuning kan worden geboden wanneer zij te maken hebben met iemand met een LVB. Zo kunnen frustratie en onbegrip van beide kanten worden voorkomen. Een passende bejegening kan bijdragen aan de vermindering van het aantal misverstanden en vergroot de kans op een effectief politieoptreden, een constructieve procesgang, betrouwbare verklaringen en waarheidsvinding. Het doel van deze handreiking is om professionals binnen de politie kennis en handvatten te bieden die hierbij kunnen helpen.

1. Algemeen

1.1 Wat is een licht verstandelijke beperking?

Om te mogen spreken van een licht verstandelijke beperking (LVB) moet sprake zijn van:

- een IQ beneden de 85
- beperkt sociaal aanpassingsgedrag op verschillende levensgebieden
- een levenslange beperking die is ontstaan voor het 18^e levensjaar

Definitie en omvang van de problematiek

- Vaak wordt bij een LVB gedacht aan een laag IQ. Het sociaal adaptief functioneren (ook wel: sociaal aanpassingsgedrag) is echter ook een belangrijk aspect. Mensen met een LVB ervaren niet alleen problemen op conceptueel niveau (begrip van taal, cijfers en tijd), maar ook in sociale en praktische vaardigheden (huishouden, OV, werk en zelfverzorging).
- Vaak als mensen moeite hebben op het gebied van taal en redeneren (verbaal IQ) hebben zij ook moeite met inzicht, planning, uitvoering (performaal IQ). Mensen met een LVB zijn verbaal vaak iets sterker dan performaal, hetgeen makkelijk leidt tot overschatting.
- Een LVB is een levenslange beperking. Het is geen ziekte die te genezen is. Mensen met een LVB kunnen wel leren omgaan met hun beperking, maar vormen een kwetsbare groep en zullen altijd een zekere mate van ondersteuning nodig hebben. Er wordt soms wel gesproken van 'levenslange en levensbrede' ondersteuning.
- Er is veel onduidelijkheid over de omvang van de groep mensen met een LVB. Op basis van de normaalverdeling kan worden gezegd dat naar schatting 16% van de mensen in Nederland een IQ heeft beneden de 85 (figuur 1). Het gaat dan om circa 2,7 miljoen mensen.

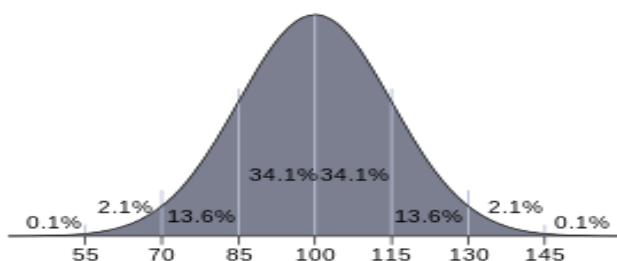
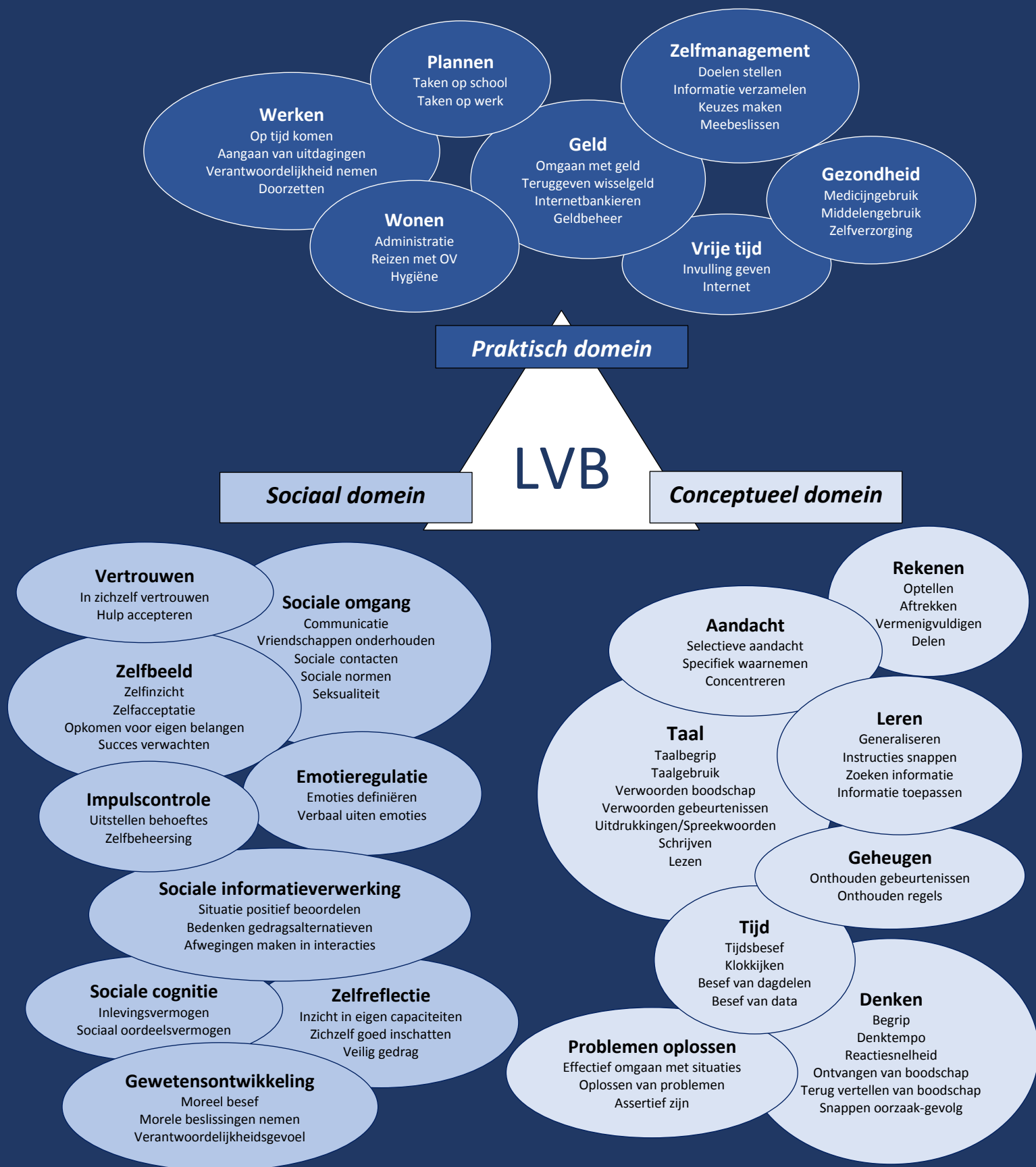

Fig. 1 De verdeling van IQ onder de bevolking.

Waar kan iemand met een LVB moeite mee hebben?

Mensen met een LVB kunnen problemen ervaren op verschillende domeinen. Onderstaande figuur geeft een illustratie van waar iemand met een LVB zoal moeite mee kan hebben. Dit is geen uitputtende opsomming, maar geeft een idee van de breedte van de problematiek.

Kenmerken van een LVB

- Bij mensen met een LVB loopt de ontwikkelingsleeftijd achter op de kalenderleeftijd. De cognitieve leeftijd van een jongvolwassene met een LVB is vergelijkbaar met die van een kind van 6 tot 12 jaar. De sociaal-emotionele ontwikkeling loopt hier vaak nog op achter en kan vergelijkbaar zijn met die van een peuter of kleuter. Dit wordt weergegeven in figuur 2.
- Mensen met een LVB zijn door deze ontwikkelingsachterstand meer op zichzelf gericht, hebben minder controle over hun emoties, denken meer in het hier en nu en hebben meer moeite met het inleven in een ander. Zij hebben minder abstractievermogen, waardoor ze meer geneigd zijn feiten en meningen door elkaar te halen en zich minder bewust zijn van de achterliggende belangen van wat anderen zeggen.
- Mensen met een LVB hebben vaker faalangst en een gevoel van wantrouwen, zowel in zichzelf als in de omgeving. Zij hebben meer moeite met het ontwikkelen van een positief zelfbeeld doordat zij minder aansluiting vinden bij hun omgeving, minder succeservaringen opdoen en langer afhankelijk blijven van anderen.
- Een LVB gaat vaak samen met problemen op verschillende gebieden. Er is een grotere kans op psychosociale problematiek, psychiatrische stoornissen en gedragsproblematiek. Ook leiden verschillenden kenmerken van een LVB (neiging tot risicovol gedrag, beïnvloedbaarheid, beperkt inzicht in oorzaak-gevolg) ertoe dat mensen bijvoorbeeld vaker in aanraking komen met justitie of financiële problemen hebben.
- Mensen met een LVB hebben vaker medische problematiek, al heeft dat voor een belangrijk deel te maken met gebrekkige zelfzorg en moeite met bepalen of je wel of niet naar de dokter moet gaan.

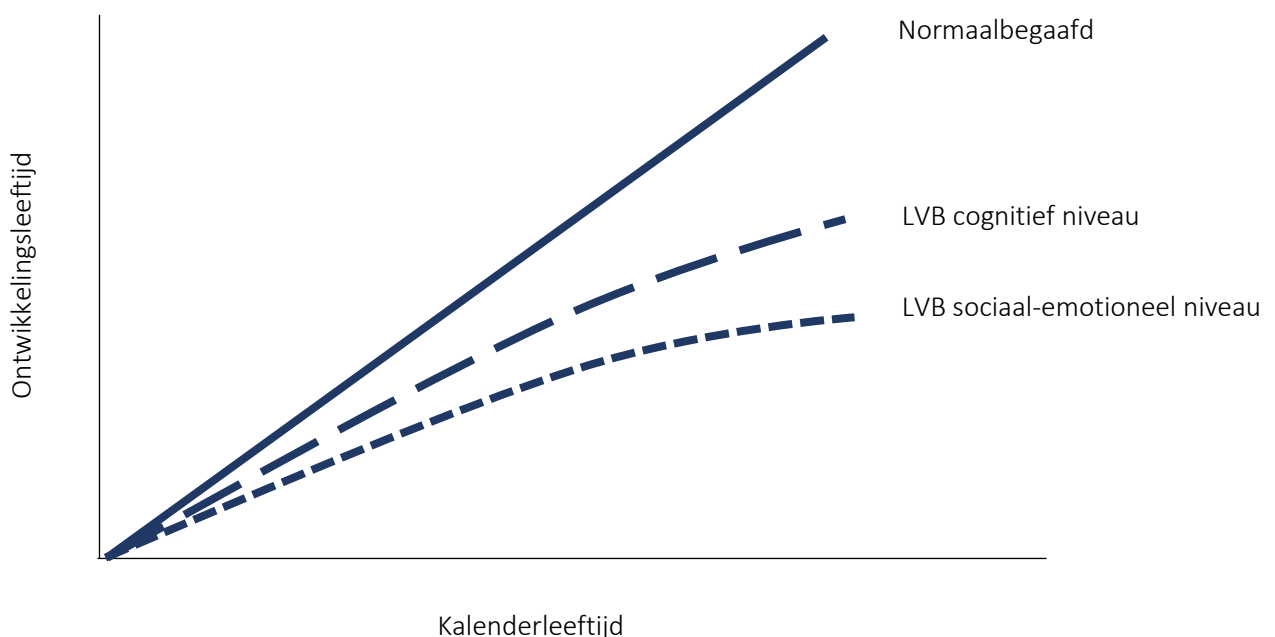

Fig. 2 De ontwikkelingsleeftijd van iemand met een LVB loopt achter op de kalenderleeftijd.

Oorzaken van een LVB

- Bij mensen met een LVB speelt de interactie tussen de aangeboren beperkingen en een gebrekkige contextuele ondersteuning een belangrijke rol. Mensen met een LVB groeien vaker op in minder gunstige omstandigheden en maken vaker heftige levensgebeurtenissen mee. De gezinnen waar zij uitkomen hebben vaker een lage sociaaleconomische status. Ook ouders kunnen een verstandelijk beperking hebben, waardoor kinderen minder uitgedaagd worden in hun ontwikkeling. Bovendien is vaker sprake van gehechtheidsproblematiek.

Fig. 3 Mogelijke oorzaken van een LVB.

Een LVB is geen....

- Een LVB is geen psychiatrische stoornis. Er zit soms wel overlap in de problemen waar iemand met een LVB en iemand met een psychiatrische stoornis tegenaan lopen. Er zijn zoals gezegd ook mensen met een combinatie van een LVB en psychiatrische problematiek, of met een combinatie van een LVB en verslavingsproblematiek. Door deze combinatie kan één van de problematieken onderbelicht blijven. Belangrijk is daarom dat het onderscheid wordt gemaakt
- Een LVB moet niet verward worden met autisme. Hoewel er overlap zit in de problemen waar mensen met een LVB en mensen met autisme tegenaan lopen en een belangrijk deel van de mensen met autisme ook een verstandelijke beperking heeft, zijn LVB en autisme niet hetzelfde. Om op de juiste manier in te kunnen spelen op beide problematieken, is het belangrijk om het onderscheid te maken.
- Een LVB verschilt wezenlijk van leerproblematieken zoals dyslexie. Hoewel mensen met een LVB vaak moeite hebben met lezen en schrijven, lopen zij meestal tegen nog veel meer dingen aan. Leer- en leesproblemen hoeven bovendien niet het gevolg te zijn van verminderde intelligentie.

De ondersteuningsbehoefte van mensen met een LVB

- Vrijwel alle mensen met een LVB hebben ondersteuning nodig, ook al is deze behoefte niet altijd zichtbaar. De groep mensen met een LVB is een zeer heterogene groep. De moeilijkheden die zij kunnen hebben zijn zeer divers. Sommige mensen hebben dan ook meer ondersteuning nodig dan anderen. De mate van benodigde hulp en steun hangt niet één op één samen met het IQ.
- Slechts een klein gedeelte van de mensen met een LVB ontvangt gespecialiseerde zorg (zie figuur 4). Mensen met een LVB overschatten zichzelf vaker en neigen ernaar zorg te mijden. Velen ontvangen (incidentele) hulp uit andere sectoren, zijn afhankelijk van hun netwerk, staan op een wachtlijst voor gespecialiseerde zorg of proberen het zelf te redden.
- Zonder professionele of informele ondersteuning van derden lopen mensen met een LVB vaak vast. Dat wil niet zeggen dat deze ondersteuning altijd even zwaar hoeft te zijn. Wel belangrijk is de realisatie dat een LVB niet iets is dat even kan worden opgelost. Als met ondersteuning een stabiele situatie gecreëerd is, zorgt het weghalen van die steun er vaak voor dat het kaartenhuis na korte tijd weer instort.
- Wanneer we het hebben over LVB lijkt het vaak te gaan over jongeren. Zij vallen mogelijk meer op, bijvoorbeeld door de gecombineerde problematiek rondom pubertijd en LVB. Een deel van hen blijft echter op volwassen leeftijd veelvuldig in de problemen komen. Zij ontvangen vaak geen hulp: zo weten we bijvoorbeeld dat 80% van de volwassen gedetineerden met een LVB buiten de penitentiaire inrichting geen zorg ontvangt.

Fig. 4 Veel mensen met een LVB ontvangen geen (gespecialiseerde) zorg in Nederland.

Het verband tussen een LVB en criminaliteit

- Mensen met een LVB lijken oververtegenwoordigd binnen de strafrechtketen. Het is echter lastig om eenduidige cijfers te geven over de exacte omvang van de doelgroep binnen de populatie justitiabelen.
- Er is geen direct verband aangetoond tussen LVB en criminaliteit. Wel maken kenmerken van mensen met een LVB dat zij een verhoogd risico lopen om in aanraking te komen met justitie. Voorbeelden van LVB-gerelateerde kenmerken die kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van crimineel gedrag zijn een beperkt inzicht in oorzaak en gevolg en consequenties op de lange termijn, een lagere impulscontrole en minder inlevingsvermogen. Ook zijn mensen met een LVB gevoeliger voor groepsdruk en meer beïnvloedbaar, waardoor zij makkelijker voor iemands karretje te spannen zijn. Andere risicofactoren zijn een gebrek aan dagbesteding, een minder goede vrijetijdsbesteding, een slechte woonomgeving, een lage sociaaleconomische status en een gebrek aan pro-sociale rolmodellen.
- Een LVB wordt door de omgeving vaak niet herkend. Mensen met een LVB zijn vaak relatief verbaal vaardig. Bovendien zijn zij geneigd hun beperking te verhullen en hebben zij vaak geen goed beeld van hun eigen kunnen. Het gevolg is dat zij vaak worden overschat en daardoor veel faalervaringen opdoen. De frustratie, kwetsbaarheid en soms zelfs psychische stoornissen die daaruit kunnen ontstaan vergroten de kans dat mensen met een LVB in aanraking komen met justitie.
- Naast een veelvuldig aanwezig zijn van risicofactoren, geldt voor mensen met een LVB dat ze minder beschermende factoren hebben, zoals nauwe banden met anderen en geïnternaliseerde normen en waarden. Met name de combinatie van de aanwezigheid van risicofactoren en het gebrek aan beschermende factoren zorgt voor een verhoogde kans op het ontwikkelen van crimineel gedrag.
- Ook maatschappelijke ontwikkelingen beïnvloeden waarschijnlijk het verband tussen een LVB en crimineel gedrag. De toenemende individualisering en de steeds complexer wordende samenleving doen een groter beroep op zelfredzaamheid. Ook treft de afnemende tolerantie met betrekking tot onaangepast en overlast gevend gedrag misschien wel vooral deze groep.
- Mensen met een LVB zijn niet alleen vaker daders, maar zijn ook vaker slachtoffers. Buitenlands onderzoek laat zien dat mensen met een beperking al van jongs af aan een groter risico lopen om slachtoffer te worden van criminaliteit. De criminaliteit waarvan zij slachtoffer worden is ook regelmatig ernstiger van aard ten opzichte van slachtoffers zonder beperking. Over slachtofferschap bij mensen met een LVB zijn geen cijfers bekend. Wel weten we dat ze, gezien de kenmerken die eerder in dit hoofdstuk zijn genoemd, ook op dit gebied kwetsbaar zijn.

1.2 Hoe herken je een LVB?

- De herkenning van een LVB is moeilijk. Meestal zijn er geen uiterlijke kenmerken of vaste gedrags- of persoonlijkheidskenmerken die mensen met een LVB onderscheiden van anderen. Ook bestaat er een grote diversiteit in problematiek onder mensen met een LVB, zoals al eerder naar voren kwam.
- Herkenning wordt nog verder bemoeilijkt doordat mensen met een LVB er hun best voor doen om hun beperkingen te verbergen, bijvoorbeeld door zichzelf te overschreeuwen, door 'streetwise' gedrag en gekopieerd taalgebruik, zoals hulpverlenersjargon. Het komt ook vaak voor dat mensen met een LVB doen alsof ze iets begrepen hebben terwijl dat niet zo is. Daarnaast wordt de eigen beperking door mensen met een LVB vaak niet onderkend of geaccepteerd. Ook ouders hebben er soms moeite mee de beperking van hun kind onder ogen te zien.
- Een LVB uit zich in veel verschillende gedragingen. Op de volgende pagina staat een lijst met kenmerken die kan helpen bij het herkennen van een LVB. Geen van deze gedragskenmerken is echter onderscheidend voor een LVB: het gaat om het samengaan van verschillende kenmerken. Ook zijn de uitingen niet bij iedereen hetzelfde: zo kan de één zich overschreeuwen, terwijl de ander zich juist terugtrekt in het sociale contact.

Ervaringen van collega's

“Ik vraag wel vaak op welke school iemand zit of wat voor werk iemand doet, dan heb ik een aanknopingspunt voor een gesprek. Ik vraag soms waar ze wonen. Hier moet ik wel voorzichtig in zijn, niet ieder gezin in een mindere buurt is LVB natuurlijk. Ik vraag als ik twijfels heb wel eens naar iemand zijn geboortedatum. Soms krijg ik dan alleen een bouwjaar, terwijl zij wel op de leeftijd zijn dat ze horen te weten dat als de politie je geboortedatum vraagt je de hele datum moet geven.”

Wijkagent

“Een collega trapte een keer in de valkuil een verkeerde inschatting te maken. Het verbale IQ van de verdachte bleek veel hoger dan zijn performale IQ, de verdachte kan heel goed de discussie met je aangaan. Daardoor werd mijn collega op het verkeerde been gezet.”

Jeugdzorgwerker

“Het komt wel eens voor dat iemand zich beter voor wil doen dan hij is. Dan is de persoon in kwestie een beetje een 'binky'. Ik vraag mezelf altijd af: 'komt het gedrag van de verdachte overeen met de andere dingen die hij laat zien?'”

Rechercheur

Tips voor herkenning overgenomen uit Roos (2017) in het boek Beperkt in de Keten

Taal, begrip en communicatie

- Niet begrijpen van ingewikkelde woorden of abstracte begrippen.
- Verkeerd gebruik van uitdrukkingen, spreekwoorden of gezegdes (letterlijk nemen).
- Niet begrijpen van cynisme of humor, grapjes van kinderlijk niveau.
- Opvallende fouten in het taalgebruik waaruit blijkt dat men niet precies begrijpt wat de woorden eigenlijk betekenen.
- Overmatig gebruik van clichés.
- Niet kunnen herhalen wat net is uitgelegd of dat alleen in precies dezelfde bewoordingen kunnen doen.
- De plank veelvuldig mislaan.
- Het duurt wat langer dan normaal voordat men reageert op vragen.
- Steeds dezelfde vragen stellen of zichzelf steeds herhalen.
- Geen structuur in een verhaal, breedsprakigheid of juist niet.
- Verzanden in (onbelangrijke) details.
- Verwarring over data, tijden en/of chronologie.
- Inconsistente informatie over gebeurtenissen en/of het verleden.
- Moeite met oorzaak-gevolg verbanden.

Gedrag

- Moeite met klokkijken, lezen of schrijven. Of dit omzeilen. Eenvoudige rekensommen lukken niet en vermenigvuldigen en delen is vaak te moeilijk. Wisselgeld in winkels kan men niet volgen.
- Moeite met concentreren, moeilijk leren binnen school en daar buiten.
- Foutief hanteren van sociale omgangsregels.
- Kinderlijke belevingswereld (hobby's, televisieprogramma's).
- Moeite hebben om meerdere dingen tegelijk te doen.
- Weinig tot geen zelfreflectie en slecht inzicht in de consequenties van handelen.
- Externaliseren: schuld van wat er mis gaat buiten zichzelf leggen.
- Voorkeur voor repeterende zaken, veilige en herkenbare dagelijkse dingen.
- Afhankelijkheid van anderen, distantieeloosheid, kopiëren van gedrag.

Emotioneel

- Veel stress.
- Faalangst, negatief over zichzelf denken.
- Impulsief gedrag: eerst doen dan pas denken.
- Ongeremdheid in emoties, weinig rekening houden met mate van gepastheid in de situatie.

Sociaal

- Beperkt sociaal netwerk; weinig vrienden en beperkt contact met leeftijdsgenoten.
- Niet onthouden of begrijpen van (impliciete) sociale regels waardoor ongepast gedrag.
- Foutief hanteren van sociale omgangsregels (wijze van begroeten, koffie aanbieden, rekening kunnen houden met anderen).
- Kopiëren van het gedrag van anderen.
- Distantieeloosheid (op ongepaste momenten).

Context

- Speciaal of praktijkgericht onderwijs gevolgd op (Z)MLK niveau. Soms regelmatig van school gewisseld, vervolgonderwijs niet afgemaakt of doublures.
- Ongunstige maatschappelijke omstandigheden.
- Afhankelijk van ondersteuning door anderen.

Het belang van herkenning van een LVB

- Door de moeilijke herkenning bestaat het risico dat mensen met een LVB worden overvraagd en te hoge eisen stellen aan zichzelf. Dit kan voor chronische stress zorgen en kan op den duur psychische en gedragsproblemen, waaronder crimineel gedrag, in de hand werken. Herkenning kan voorkomen dat mensen met een LVB worden overvraagd, met alle consequenties die daarmee gepaard kunnen gaan.
- Ook kan herkenning leiden tot het aanpassen van de communicatie met en de bejegening van mensen met een LVB, bijvoorbeeld als zij al over de schreef zijn gegaan. Vaak komen deze aanpassingen neer op het versimpelen, tastbaar maken, structureren, doseren en herhalen van een boodschap en op duidelijkheid en positieve bekrachtiging omtrent gedrag. Verderop in dit hoofdstuk wordt hier meer uitgebreid op ingegaan.
- Herkenning kan ook helpen bij het correct duiden van gedrag dat iemand laat zien, bijvoorbeeld op straat of aan de balie. Zo helpt het om in te zien dat de ander soms wel wil voldoen aan de verwachtingen, maar dat dit simpelweg niet lukt.
- Voor het verhoor is herkenning van belang om drie redenen: om te besluiten of de inzet van een gespecialiseerde verhoorder nodig is, om te besluiten of het verhoor audiovisueel moet worden opgenomen en om rekening te kunnen houden met specifieke risico's met betrekking tot de waarheidsvinding bij het verhoor (zie ook par. 2.4).
- Mensen kunnen door omstandigheden (stress, middelengebruik) ook tijdelijk functioneren op het niveau van een LVB. Hoewel we dan strikt genomen niet spreken van een LVB stelt dit grotendeels wel dezelfde eisen aan de communicatie en bejegening.

Hoe wordt een LVB vastgesteld?

- De enige manier om een LVB daadwerkelijk vast te stellen is door middel van een intelligentietest. Uit deze test volgt een IQ score. Bij een IQ lager dan 70 of een IQ tussen de 70 en 85 in combinatie met problemen op het gebied van sociaal aanpassingsgedrag is er sprake van een LVB. In de praktijk wordt het sociaal aanpassingsgedrag vaak niet door middel van diagnostische instrumenten in kaart gebracht.
 - Voor veel mensen met een LVB geldt dat er geen IQ score bekend is. Het afnemen van een intelligentietest is in de praktijk echter niet altijd haalbaar, omdat het tijdrovend is, kosten met zich meebrengt en de aanwezigheid eist van een testpsycholoog.
 - Om toch op een eenvoudige en betrouwbare wijze een inschatting te kunnen maken of er bij iemand sprake is van functioneren op niveau van een LVB kan gebruik worden gemaakt van een gevalideerd screeningsinstrument.
- In Nederland bestaat hiervoor de SCIL (Screener voor intelligentie en lichtverstandelijke beperking). De SCIL voorspelt in 9 van de 10 gevallen correct of er sprake is van een LVB en is beschikbaar voor volwassenen vanaf 18 jaar en ouder en voor jongeren tussen de 14 en 17 jaar oud.
- Een screeningsinstrument is geen vervanging van diagnostiek. Wel is de uitslag doorgaans betrouwbaarder dan het professioneel oordeel. De SCIL kan inzicht geven in iemands kunnen en aanleiding geven tot het bieden van een begeleiding op maat.
 - Het professioneel oordeel is de inschatting van de professional, bijvoorbeeld een psycholoog, die op basis van zijn of haar ervaring oordeelt dat er iets aan de hand is. We weten dat dit vaak leidt tot een onderschatting van de problematiek: veel mensen met een LVB blijven zo onder de radar.

Fig. 4 Hiërarchie van bewijs: diagnostiek en screening leveren een objectief oordeel, de kwaliteit van het professionele oordeel is sterk afhankelijk van kennis en ervaring.

Waar kun je zelf op letten?

- Vaak is er geen informatie bekend over de uitkomst van een intelligentietest of screener. Vaak is er nooit een test afgenomen, en wanneer dit wel zo is zal de persoon in kwestie dit niet altijd vertellen. In de politiepraktijk is het afnemen van een screener ook vaak niet mogelijk (zoals in het geval van contact op straat) of zelfs niet wenselijk (bijvoorbeeld wanneer iemand met een LVB aangifte komt doen op het bureau).
- In sommige gevallen, bijvoorbeeld in het persoonsgericht verhoor, kan een gesprek worden gevoerd aan de hand van aandachtspunten zoals die hiernaast staan beschreven. Een dergelijk gesprek is echter minder betrouwbaar dan de uitslag van een intelligentietest of screener.
- Vraag in het gesprek zoveel mogelijk door: het opleidingsniveau zegt minder dan het verloop van de schoolloopbaan. Dat iemand een baan heeft zegt minder dan wat iemand daar doet. Je kan ook gebruik maken van vragen uit de vragenlijst 'indicatie kwetsbaarheid'.
- Het helpt als je kennis hebt van de sociale kaart en specialistische zorg in jouw omgeving: op die manier zul je het sneller herkennen als iemand bijvoorbeeld terloops aangeeft dat hij begeleid woont.
- Ook een uitgebreid gesprek zal niet altijd mogelijk zijn. Vraag je dan altijd af of bepaald gedrag verklaard zou kunnen worden door een LVB. Als dit zo is, wees dan alert op andere signalen. Laat iemand bijvoorbeeld even iets opschrijven, zoals een handtekening of een adres.

Enkele tips voor herkenning van een LVB, overgenomen van Expertisecentrum De Borg (2013)

Vraag eens welke opleiding is gevolgd of naar de naam van de school.

Vraag de persoon naar de namen van vrienden en waar de vriendschap uit bestond.

Laat de persoon een aftreksom maken (bijvoorbeeld 21-9). Kijk in de winkel eens mee als iemand wisselgeld terug krijgt bij de aankoop van een artikel. Let eens op of de persoon de tijd op de klok goed heeft.

Let eens op hoe iemand iets opschrijft; bij het versturen van een brief bijvoorbeeld.

Vraag iets in de tijd terug, veelal kan de chronologische volgorde niet worden aangebracht in het verhaal. Of heeft de betrokkene moeite met abstracte vragen. Vraag eens hoe iets is gebeurd (verbanden leggen is lastig).

Kijk eens mee naar de dagindeling van de persoon en hoe hij of zij iets organiseert. Vraag eens wat de favoriete tv-programma's zijn.

- Soms volstaat het om te vragen of iemand ergens extra hulp bij nodig heeft. Neem hier wel de tijd en rust voor: in een drukke omgeving kan het moeilijker zijn voor iemand om open te zijn over wat hij nodig heeft.
- Maak twijfels over een specifiek persoon bespreekbaar: vermoedt je collega ook een LVB? Waarom? Het naast elkaar leggen van ervaringen kan een completer beeld geven.

Het delen van informatie over een LVB met ketenpartners

- Hoewel het merendeel van de mensen met een LVB geen gespecialiseerde zorg ontvangt, is er ook een belangrijk deel dat wel hulpverlening krijgt. Ketenpartners kunnen een belangrijke bron van informatie zijn over de mogelijke aanwezigheid van een LVB en over een passende bejegening. Ook goed contact met scholen kan de politie een goede informatiepositie geven.
- Om kennis van ketenpartners te kunnen benutten is informatie-uitwisseling nodig. Het is belangrijk dat hierbij de privacy en de autonomie van de persoon met een LVB niet geschonden worden. Convenanten kunnen helderheid bieden over wat mag en wat niet mag.
- Soms is er meer mogelijk dan men denkt. Wanneer men informatie wil opvragen bij een zorgorganisatie kan men altijd de betreffende persoon met een LVB om toestemming vragen om contact op te mogen nemen met zijn of haar begeleider. Ook kan er soms kennis worden uitgewisseld zonder dat de concrete casus besproken wordt.
- Veel mogelijkheden tot kennisuitwisseling worden, door onwetendheid en wederzijds wantrouwen tussen ketenpartners, niet benut. Het lijkt verstandig om over de schutting te kijken en contact te leggen met zorginstanties ook zonder dat daar direct een concrete aanleiding voor is. Verder kan contact opgenomen worden met het veiligheidshuis of kan een taakaccenthouder worden geraadpleegd om te overleggen over mogelijkheden.
- Ketenpartners kunnen niet alleen kennis en informatie delen, maar ook politiewerk verlichten door de boodschap van de politie te ondersteunen, door de persoon met een LVB nog eens goed uit te leggen wat er nou precies van hem of haar verwacht wordt.

“Ik had gisteren nog een gesprek met een stel dat zelfstandig woont. Zij vinden dat de buurman op verkeerde tijden (08:30 uur) stofzuigt. Ik moet nog even met hun begeleider in gesprek gaan, zodat hij ook even kan proberen duidelijk te maken dat dit tijden zijn dat mensen in huis dingen kunnen doen. Dat er geleefd wordt en dat je elkaar dan kunt horen, dat je hier niet zoveel aan kunt doen.”

Wijkagent

“Ik vind het heel goed als ik geconsulteerd word door de politie, een wijkagent of een onderzoeker, over dit soort dingen. Op deze manier kun je ervaringen uitwisselen. Er zijn bureaus waar ik goed contact heb met de jeugdonderzoeker. Over het algemeen gebeurt dit veel te weinig. Ik vind dit een gemiste kans. Je gaat dan eigenlijk het wiel opnieuw uitvinden. Een jeugdzorgwerker kan je belangrijke informatie geven. Hij of zij kent het hele netwerk, kent de jongere van A tot Z. Een moeilijkheid is als de jongeren 18+ zijn. Dan geldt de wet op de privacy. Wij worden dan niet meer overal van in kennis gesteld.”

Jeugdzorgwerker

Het delen van kennis over een LVB binnen de politie

- Er bestaat bij de politie geen specifieke LVB registratie in de politiesystemen, dit in tegenstelling tot andere categorieën van personen met specifieke kenmerken als ‘gewelddadig’, ‘verzetpleger’, ‘vuurwapengevaarlijk’ of ‘suïcidaal’.
- In de praktijk blijkt dat men soms op verschillende manieren probeert toch een aantekening te maken in het systeem om aan collega’s duidelijk te maken dat sprake is van een LVB. De praktijk is divers: sommigen plaatsen een opmerking in de mutaties of een vermelding in het verslag van het persoonsgericht verhoor, anderen maken gebruik van een aandachtsvestiging op persoon.
- Om de informatiedeling binnen de politie te versterken kan een uniforme werkwijze helpen. Binnen het team kunnen afspraken worden gemaakt over hoe deze kennis gedeeld wordt.

“Ik raadpleeg doorgaans het politie systeem of er al wat bekend is en of er achtergrondinformatie is van de persoon. Bijvoorbeeld: is hij bekend bij de hulpverlening, of hebben er eerdere verhoren plaats gevonden en wat was het verloop daarvan? Soms heb je met personen te maken die je al kent en waar je al vaker mee in verhoor hebt gezeten. Dan weet je het soms ook.”

Rechercheur

“We delen informatie via briefings en we hebben een “to do/to know” lijst ontwikkeld. Op de to know lijst schrijven we belangrijke weetjes voor de collega’s. Hier wordt ook genoteerd wanneer jongeren die we regelmatig tegenkomen of die agressief gedrag vertonen een LVB hebben.”

Wijkagent

1.3 Wat is passende communicatie en bejegening?

- Gebrekkige afstemming op de behoeften van iemand met een LVB kan verschillende problematische gevolgen hebben. Dit kan er bijvoorbeeld toe leiden dat de persoon met een LVB er niet in slaagt zijn verhaal te vertellen, dat hij niet doet wat er van hem verwacht wordt, er niet in slaagt zijn rechten te effectueren, zijn hakken in het zand zet of ernstige gedragsproblematiek vertoont.
- Aanpassingen in de bejegening en communicatie, afgestemd op de algemene kenmerken en behoeften van mensen met een LVB, kunnen leiden tot minder frustratie, onbegrip en gedragsproblemen en kunnen onnodige regelovertredingen voorkomen.

“... bij ons kwam een keer een meisje van 16 jaar binnen dat helemaal overstuur was. Zij was aangehouden omdat zij de aanhouding van haar vriendje belemmerde. Tijdens de insluiting was met haar geen contact te krijgen. Het meisje wilde maar één ding en dat was haar knuffel. Ik gaf hier geen aandacht aan. Eerst moest ze meewerken voordat ik naar haar ging luisteren. Een collega kwam naar mij toe en zei dat zij toch de moeder had gebeld met het verzoek om haar knuffel te brengen. Toen het meisje dit hoorde werd ze rustig en handelbaar.”

Arrestantenverzorgster

Waar let ik op in de verbale communicatie?

- **Gebruik eenvoudige taal**
Moeilijk taalgebruik zoals vakjargon, ambtelijke taal, moeilijke zinnen en hele lange zinnen worden door mensen met een LVB als enorm lastig ervaren en vaak niet begrepen. Een daarop volgend gevoel van onbegrip en onmacht kunnen resulteren in onnodige escalaties. Let er wel op dat de communicatie niet kinderlijk wordt: mensen met een LVB vinden het net als iedereen belangrijk serieus genomen te worden.
- **Wees concreet**
Maak een vraag of boodschap zo concreet mogelijk; voor iemand met een LVB is informatie al snel te abstract. Het is beter niet te vragen of iemand straks goed wordt opgevangen, maar of er iemand op hem wacht. Utdrukkingen, zoals 'op het rechte pad blijven', worden vaak letterlijk genomen en daardoor niet begrepen.
- **Eén boodschap tegelijkertijd**
Gebruik korte zinnen met niet meer dan één gerichte vraag, opdracht of boodschap. 'Wat heb je er al aan gedaan?' is een korte maar erg algemene vraag. 'Heb je dit probleem al eerder gemeld?' is een vraag die makkelijker is om te begrijpen en te beantwoorden.

“De HOVJ staat soms een verhaal af te steken waarvan ik dan denk: ik begrijp je al niet, wat verwacht je hier nou van? En dan staat de persoon met de LVB te knikken, want ja, die wil zichzelf niet laten kennen. Maar als je vraagt wat er zojuist nou verteld is, dan komt hij er echt niet uit.”

Rechercheur

“Als ik niet begrijp wat iemand tegen me zegt, gaat er een soort lampje branden in mijn hoofd. Dan word ik kwaad en ga ik schreeuwen.”

Iemand met een LVB

- **Geen suggestieve vragen**
Mensen met een LVB hebben meer de neiging om met vragen en opmerkingen in te stemmen, ongeacht de inhoud of de bedoeling van de vraag. Zo kan het verhoren van iemand met een LVB moeilijk zijn (zie ook pagina's 27-30). Hij of zij kan onjuiste informatie verstrekken zonder dat zelf door te hebben en daarmee het risico lopen onterecht schuldig te worden bevonden.
- **Check het begrip**
Vraag, om te controleren of een vraag of boodschap begrepen is door iemand met een LVB, niet alleen of hij het begrepen heeft: het antwoord is waarschijnlijk 'ja' omdat hij niet dom wil overkomen. Beter is het om hem of haar te vragen de boodschap in eigen woorden te laten herhalen. Verwacht bovendien niet dat een boodschap altijd direct en blijvend begrepen wordt. Door een minder goed functionerend geheugen is het vaak nodig om de boodschap later nog eens te herhalen.
- **Geef mensen de tijd**
Als een gesprek niet soepel verloopt omdat de ander je niet lijkt te begrijpen zijn mensen geneigd om hun eigen vraag of boodschap al snel op een andere manier te formuleren. Geef de ander echter de tijd om de vraag te verwerken en te beantwoorden. Dit zorgt er uiteindelijk vaak voor dat je sneller de informatie krijgt die je nodig hebt.

Wat helpt nog meer in de bejegening?

- **Wees transparant**
Wees consequent en transparant in je aanpak. Mensen met een LVB hebben een grote behoefte aan duidelijkheid en voorspelbaarheid. Wees ook helder: doe wat je zegt en zeg wat je doet.
- **Nodig uit tot vragen stellen**
Nodig iemand met een LVB nadrukkelijk uit om vragen te stellen. Vaak zijn er nog onduidelijkheden of komt er bij het doen van navraag meer informatie naar boven.
- **Leg uit waarom**
Geef iemand met een LVB niet alleen gedragsinstructies maar vertel ook waarom dit gedrag verwacht wordt. Wanneer iemand begrijpt waarom welk gedrag in welke situatie gewenst is en wat het hem oplevert, biedt dit hem of haar de kans om te leren.
- **Toon interesse**
Neem de tijd om goed naar iemand met een LVB te luisteren. Vraag door wanneer je niet (meteen) begrijpt wat hij of zij bedoelt. Neem hem of haar serieus. Het tonen van interesse, begrip en oprechte belangstelling vergroot de kans op een goede vertrouwensband, waardoor gesprekken beter verlopen.

“Als ik niet goed begrijp wat iemand probeert te vertellen, zeg ik: ‘Ik snap even niet wat je bedoelt, maar leg eens uit’. Iemand moet dan vanuit zijn eigen ‘mindset’ iets gaan uitleggen. Op die manier krijg je soms beter de informatie waarnaar je op zoek bent.”

Rechercheur

“Als ik het gevoel krijg dat iemand zich anders voordoet dan dat hij is, probeer ik duidelijk te maken dat hij gewoon zichzelf kan zijn tijdens het verhoor, dat ik hem accepteer zoals hij is. Mijn ervaring is dat dit goed werkt: iemand voelt zich dan vaak ‘betrap’, maar daarna is het gesprek veel opener.”

Rechercheur

- **Neem een onduidelijk verhaal serieus**
Mensen met een LVB vertellen vaker een onsamenhangend verhaal en worden daardoor sneller niet serieus genomen. Voorkom dat klachten of meldingen te snel terzijde worden geschoven en achterhaal wat erachter zit. Op die manier toon je ook respect, iets waar mensen met een LVB vaak meer gevoelig voor zijn.
- **Wees voorzichtig met interpretatie van non-verbale communicatie**
Besef dat als iemand met een LVB geen oogcontact maakt, dit niet betekent dat hij of zij niet naar je luistert. Wees je er aan de andere kant van bewust dat als iemand met een LVB naar je knikt gedurende een gesprek, dit niet per definitie betekent dat hij je begrijpt.
- **Sociale informatieverwerking**
Besef dat mensen met een LVB door een verstoorde informatieverwerking meer moeite hebben met het juist interpreteren van sociale signalen. Ook hebben zij meer aandacht voor negatieve informatie en schatten zij de bedoelingen van anderen eerder negatief in. Houd er rekening mee dat een welwillende lach bijvoorbeeld al snel als uitlachen kan worden opgevat.

“Mijn ervaring is dat hij zijn agressieve houding laat varen en toegankelijker wordt als hij merkt dat dit geen indruk op je maakt.”

Begeleider

- **Kies de juiste houding**
Wees voorzichtig met boos worden, belerend doen en harde confrontaties met situaties. Neem ook een zo min mogelijk autoritaire of denigrerende houding aan en maak oogcontact met de persoon in kwestie. Mensen met een LVB hebben er vaak meer moeite mee om geconfronteerd te worden met halsstarrig en nors gedrag. Een vriendelijke en persoonlijke houding kan escalaties voorkomen. Laat je ook niet intimideren door brutaal gedrag.
- **Stel gerust**
Stress is niet bevorderlijk voor een goed gesprek. Daarbij hebben mensen met een LVB vaker last van faalangst en interpreteren ze informatie sneller negatief. Dit kan er tijdens een gesprek toe leiden dat zij zich bedreigd voelen. Probeer de dreiging zoveel mogelijk weg te nemen, bijvoorbeeld door een gesprek te beginnen met een neutraal, niet bedreigend onderwerp (voetbal, activiteiten, actualiteit).
- **Complimenten geven**
Vanwege hun vaak lage zelfbeeld zijn mensen met een LVB gevoeliger voor complimenten. Zorg voor positieve bekrachtiging door regelmatig te benoemen wat goed gaat. Als iemand met een LVB vertelt over een probleem kun je bijvoorbeeld eens zeggen: ‘Wat goed dat je daarover vertelt.’ Realiseer je wel dat dit ook sociaal wenselijke antwoorden in de hand kan werken. In sommige situaties is het daarom beter om pas achteraf complimenten te geven.

- **Wees alert op signalen van overvraging**
Wees alert op signalen die aantonen dat het niet goed gaat of dat iemand met een LVB wordt overvraagd. Wanneer iemand met een LVB tijdens het verhoor bijvoorbeeld onrustig wordt, kan het zijn dat er teveel druk op hem of haar wordt uitgeoefend. Dit is niet alleen nadelig voor het welzijn van de persoon in kwestie, maar ook voor de procesgang en de betrouwbaarheid van de verklaring.
- **Sluit aan op het emotionele niveau**
Bij mensen met een LVB lijkt het, gezien hun achterlopende sociaal-emotionele ontwikkeling, extra belangrijk om goed op hun emotionele behoeften aan te sluiten, om zo frustratie en gedragsproblemen te voorkomen. Deze behoeften zijn vaak gelijk aan die van een normaalbegaafd kind van 3 tot 7 jaar oud. Door daarop aan te sluiten door bijvoorbeeld individuele ondersteuning te bieden in stresssituaties, zullen gesprekken veel effectiever zijn.
- **Creëer rust**
Mensen met een LVB hebben vaak moeite om zich te concentreren. Op een rustige plek zal iemand met een LVB minder snel afgeleid zijn en zich beter kunnen concentreren op een gesprek. Of ga naar de locatie toe in plaats van iemand op het bureau te laten komen.

“Mijn pupil zat daar in een kamer-tje op het bureau met zijn hand in zijn broek, een beetje onderuit gezakt. De wijkagent was volledig gefocust op die houding en zei: ‘Zo ga je niet in mijn kantoor zitten!’ . Een gesprek was toen niet meer mogelijk. Zonde! Waar gaat het nou eigenlijk echt om?”

Begeleider

Wat helpt in de schriftelijke communicatie?

- Het gangbare voorlichtingsmateriaal en de standaardbrieven zijn doorgaans te moeilijk voor mensen met een LVB. Wanneer zij informatie alleen op die manier ontvangen is de kans groot dat zij deze niet tot zich nemen.
- Het zou een vergissing zijn om mensen met een LVB daarom alleen maar mondeling informatie te verstrekken. Schriftelijke informatie kan hen bijvoorbeeld wel helpen om hetgeen hen verteld is thuis met iemand anders te bespreken. Gebruik daarom bij voorkeur een combinatie van mondelinge en schriftelijke communicatie.
- Een andere reden om mensen met een LVB ook schriftelijke communicatie mee te geven is dat zij vaak problemen hebben met het korte termijn geheugen. Een folder of een briefje met daarop de belangrijkste dingen die zijn besproken helpen dan bij het terughalen van wat er is besproken.
- Bij het ontwikkelen van schriftelijk materiaal voor de doelgroep kun je rekening houden met een aantal richtlijnen. Deze richtlijnen staan in de tekstbox hiernaast.

Enkele tips voor het ontwikkelen van schriftelijk materiaal

- Gebruik afbeeldingen, bullet-points in plaats van grote lap-pen tekst en verdeel informatie in kleine stukken.
- Gebruik geprint materiaal in plaats van met de hand geschreven tekst.
- Gebruik een duidelijk letter-type en een minimale letter-grootte van 14.
- Gebruik voor de regelafstand minimaal 1,15, kantlijn 2,5 centimeter, lijn de tekst links uit en gebruik korte zinnen.
- Maak zo weinig mogelijk gebruik van vetgedrukte, onderstreepte en cursieve woorden en gebruik geen hoofdletters om woorden extra te benadrukken.
- Beperk je tot de hoofdzaken; teveel details leiden tot verwarring.
- Gebruik eenvoudige taal zonder dat het kinderachtig of betuttelend wordt.
- Maak eventueel gebruik van een verklarende woordenlijst waarin moeilijke woorden op een eenvoudige wijze worden uitgelegd.
- Geef voorbeelden, zodat er een verband wordt gelegd tussen de informatie en het dagelijks leven.

1.4 Contact op straat

- Het contact met mensen op straat is vaak vluchtig. Dit maakt het extra moeilijk om een LVB te herkennen en hier adequaat mee om te gaan. Waar een wijkagent bijvoorbeeld uit overleggen met ketenpartners en door kennis van de wijk vaak voorkennis heeft over wie een LVB heeft, moet de noodhulp vaak onder hectische omstandigheden een inschatting maken van de situatie.
- Wanneer de situatie zich niet leent voor het maken van een inschatting van het niveau van de burger, wees je er dan in ieder geval van bewust dat een LVB mogelijk een alternatieve verklaring kan vormen voor gedrag. Wees daarnaast alert op overvraging en check het begrip wanneer je iets van iemand verwacht of vraagt.
- Wantrouwen en onbekendheid kunnen bij mensen met een LVB een nog grotere rol spelen dan gemiddeld. Omdat mensen met een LVB ook vaker moeite hebben met autoriteit, is bij hen de kans groter dat een politie-uniform het contact bemoeilijkt. Het is belangrijk om je van dit effect bewust te zijn in het contact met mensen met een LVB. Een vast gezicht kan juist helpen in het creëren en vasthouden van vertrouwen bij mensen met een LVB.

“Ik heb een man in de wijk wonen die alleen maar contact met mij wil. Tegen collega’s is hij heel vervelend. Het heeft er denk ik mee te maken dat ik ook contact met hem heb op momenten dat er niets aan de hand is, ik denk dat hij mij iets meer vertrouwt.”

Wijkagent

“Weet ook dat het uniform heel indrukwekkend of zelfs afschrikwekkend kan zijn. Mensen met een LVB zijn snel onder de indruk van politiemensen en doen dan snel een stapje achteruit.”

Begeleider

- Mensen met een LVB reageren vaak anders dan verwacht. Er is sprake van problemen in de sociale informatieverwerking waardoor zij het gedrag van anderen vaak negatief duiden en zichzelf of agressief of juist passief opstellen. Ook zijn zij zich niet altijd bewust van sociale normen.
- In veel gezinnen waarin iemand met een LVB woont spelen ook veel andere problemen. Deze multiprobleemgezinnen lukt het vrijwel nooit om zonder steun weer op de rails te komen en te blijven. Een doorverwijzing naar zorg is vaak noodzakelijk.
- Bij het contact op straat is het van belang dat je met groepen mensen om kunt gaan, met name in het geval van jongeren, omdat zij vaak deel uitmaken van een groep. Kom in het geval van groepen ook eens langs als er niets aan de hand is.
- Momenten van foullering kunnen vaak spanning opleveren bij mensen met een LVB. Om deze momenten zo probleemloos mogelijk te laten verlopen helpt het om niet teveel collega’s in de buurt te hebben, de wijze van foulleren eerst goed uit te leggen en een vermoeden van een LVB goed over te dragen aan collega’s. Let er om de spanning te verminderen ook op dat je ‘ondertitelt’ wat je doet.

2. Verdachten

2.1 Aanhouden en overbrengen

- Mensen met een LVB conformeren zich soms niet aan verwachtingen omtrent gepast gedrag. Dit kan zijn omdat zij niet begrijpen wat er van hen verwacht wordt, of omdat zij moeite hebben het verwachte gedrag te laten zien. Dit gedrag kan de kans op een aanhouding vergroten. Hoewel het vaak moeilijk is om 'niet willen' te onderscheiden van 'niet kunnen' is het belangrijk te overwegen of er iets anders onder het gedrag schuilgaat dan wat het op het eerste oog lijkt te zijn.
- Wanneer het nodig is om iemand met een LVB aan te houden is het belangrijk rustig en stapsgewijs uit te leggen wat er gaat gebeuren. Angst, onzekerheid en kortaf toegesproken worden kunnen leiden tot een agressieve reactie. Ondertitelen is in deze fase al erg belangrijk: doe wat je zegt en zeg wat je doet. Een aanhouding is in veel gevallen onvermijdelijk, en soms zelfs gepland. In het geval van een geplande aanhouding kan de achtergrond van de jongere soms al worden meegenomen. Door op basis van voorinformatie maatwerk te leveren kunnen veel problemen worden voorkomen. Rust bieden en iemand weghalen uit de situatie kan al veel gedoe voorkomen.
- De autorit naar het arrestanten-complex kan soms (gevoelsmatig) erg lang zijn en kan leiden tot een opbouw van stress. Probeer gedurende de rit contact te houden en iemand op zijn gemak te stellen. Gebruik deze tijd om (nogmaals) uit te leggen waarom de

persoon is aangehouden en (alvast) uit te leggen wat hem in het complex te wachten staat (zie ook de volgende paragraaf).

“Tijdens het overbrengen werkt het om alvast te vertellen met wie ze te maken krijgen. De term hulp-officier zegt iemand met een LVB vaak niets. Ik zeg altijd dat mijn baas komt controleren of ik mijn werk wel goed heb gedaan.”

Medewerker bpz

- Beschrijf niet alleen de procedures, maar ook de situatie: agenten op het parkeerterrein, hectiek in het cellenblok. Hoe beter iemand met een LVB is voorbereid, hoe gemakkelijker de insluiting zal verlopen.
- Mensen met een LVB hebben moeite met het begrijpen van de cautie. Onderzoek heeft uitgewezen dat zelfs een versimpelde of visueel ondersteunde versie onvoldoende begrepen wordt. Besteed voldoende tijd aan de uitleg van de cautie.

“Collega’s zagen twee jongeren op straat waar iets mee was, niet iets groots. Ze spraken de jongeren aan, en hebben hen vanwege een grote mond en wegrennen uiteindelijk aangehouden, met verzet. Als ze hadden geweten dat ze een LVB hadden, hadden ze het op een andere manier in kunnen steken, waardoor de jongens misschien minder boos hadden gereageerd”

Rechercheur

2.2 Aankomst, fouilleren en insluiten

- Wees je bewust van de impact die fouilleren en insluiten kunnen hebben op iemand met een LVB. Als niet meteen duidelijk is waar de angst zit, is het belangrijk hier goed op door te vragen. Soms is de onrust simpel weg te nemen als eenmaal duidelijk is wat de oorsprong is.
- Leg duidelijk uit waarom er foto's en vingerafdrukken gemaakt moeten worden, hoe dit in zijn werk gaat, wat er met iemands telefoon en andere bezittingen gebeurt nadat ze zijn ingenomen, wat er gebeurt als de celdeur dichtgaat etc.
- Fouilleren kan tot agressie leiden. Mensen met een LVB kunnen er meer moeite mee hebben wanneer iemand hen aanraakt. Het kan helpen om vooraf goed uit te leggen wat je waarom gaat doen en gedurende het fouilleren steeds te vertellen wat je doet. Let ook op signalen die kunnen duiden op een LVB, zoals een kaartje van een hulpverlener of zorginstelling.
- Bespreek (weer) wat de verdachte kan verwachten wanneer hij eenmaal ingesloten is. Bereid hem voor op wie er komen gaan en welke rollen zij hebben: het ene moment komt de HOvJ, het volgende moment iemand voor een bekertje koffie. In het arrestantencomplex nemen de arrestantenverzorgers de regie over. Het is handig om aan hen door te geven als er mogelijk sprake is van een LVB. Het gebrek aan tijdsbesef kan er verder toe leiden dat iemand met een LVB geen idee heeft hoe lang hij al in de cel zit: het helpt om dit vooraf te benoemen en af en toe even langs te gaan.

“Het is ook wel eens mis gegaan bij een insluiting. Er was bij de verzekeringstelling toen niet uitgelegd wat er ging gebeuren en toen is de persoon met de LVB enorm in paniek geraakt en gaan gillen en huilen. Hierop werd de persoon ingesloten in een observatiecel. Uiteindelijk is hierover een klacht ingediend bij de politie door de ouders van de verdachte.”

Arrestantenverzorgers

“Zo wilde een verdachte niet aangeraakt worden. Bij een insluiting is het echter noodzakelijk dat iemand gefouilleerd wordt. Bij deze verdachte heeft men toen de tijd genomen om hem stapje voor stapje te begeleiden bij de fouillering. Het heeft extra tijd gekost maar op deze manier kon hij zonder dwang worden gefouilleerd en was hij rustig bij zijn verdere insluiting.”

Arrestantenverzorgers

2.3 Voorgeleiding

- Communicatie over de voorgeleiding is van belang. De ervaring leert dat het overhandigen van een folder ook hier niet voldoende is. In de praktijk wordt soms de 12+ folder gebruikt. Het is belangrijk dat, als verbalisanten weet hebben van een LVB, zij deze kennis delen met de HOvJ. Alleen dan kan deze hiermee rekening houden in houding en uitleg.
- Televoorgeleiding lijkt niet bijzonder geschikt voor mensen met een LVB: de toch al moeilijke afstemming wordt hier nog verder door bemoeilijkt. Als het niet anders kan, zal iemand de verdachte moeten bijstaan zodat de spanning die het kan oproepen zoveel mogelijk gereduceerd wordt.
- Een goede uitleg van de voordelen van en de rechten met betrekking tot consultatie- en verhoorbijstand is juist voor deze groep belangrijk. Mensen met een LVB vallen onder de kwetsbare verdachten (artikel 28b lid 1 Sv). Wanneer een kwetsbare volwassene als verdachte wordt aangemerkt en aangehouden, kan deze alleen afstand doen van consultatiebijstand nadat de verdachte door een advocaat is geweest op de gevolgen hiervan. De volwassen kwetsbare verdachte kan wel afstand doen van verhoorbijstand door een advocaat.
- Verdachten willen vaak zo snel mogelijk weer naar huis. Als blijkt dat ondersteuning van een advocaat een verblijf bij de politie verlengt, kan iemand met een LVB de afweging maken om geen advocaat te willen. Van belang is om het niet te hebben over een mogelijk langer verblijf.

“Gisteren was er een jongen aangehouden voor diefstal in vereniging. Die jongen verzette zich hevig. Bij de voorgeleiding was hem uiteraard door de HOvJ verteld van welk strafbaar feit hij werd verdacht. De jongen had een geïrriteerde, boze houding. Later bleek gewoon dat die jongen het allemaal niet begreep. Hij was als het ware letterlijk en figuurlijk om zich heen aan het slaan. Ik kreeg deze zaak dus ik heb deze jongen verhoord. Ik ben eerst eens rustig met de jongen gaan praten. Gewoon over koetjes en kalfjes. Hem als het ware stoom af laten blazen. Ik kwam er al gauw achter dat de jongen geen hoog IQ had. Dit merkte ik door zijn hele manier van doen, zijn manier van praten, hij sprong van de hak op de tak. De jongen was geïrriteerd. Tijdens ons gesprek bleek dat hij niets van zijn aanhouding begreep. Hij had het maar over een voetbalvereniging waar hij helemaal niet was geweest. Ik kon er op dat moment geen touw aan vast knopen. Omdat hij boos was had hij op alle vraagstellingen bij de voorgeleiding, met “nee” geantwoord. Hierdoor was men ervanuit gegaan dat hij tijdens het verhoor geen advocaat wilde raadplegen. Achteraf bleek dat hij de mededeling dat hij verdacht was van diefstal in vereniging heel letterlijk had genomen. Vandaar zijn uitspraak over de voetbalvereniging, en zijn boosheid over zijn aanhouding. Door die boosheid had hij op de vragen of hij wel of niet een advocaat wilde, geen antwoord meer gegeven.”

Rechercheur

2.4 Verhoor

Enkele uitgangspunten

- Mensen met een LVB kunnen doorgaans een betrouwbare verklaring afleggen. Dit vraagt echter wel aanpassingen van de verhoorder. Het verhoor van iemand met een LVB kent specifieke risico's. Gebrek aan kennis over deze risico's en hoe deze te verminderen kan de waarheidsvinding ernstig ondermijnen.
- De Aanwijzing auditief en audiovisueel verhoren van aangevers, getuigen en verdachten (Aanwijzing AVR, 2012) schrijft voor dat bij bepaalde misdrijven het verhoor van een kwetsbaar persoon (waaronder iemand met een LVB) audiovisueel moet worden geregistreerd. Of sprake is van een verstandelijke beperking is – in geval van twijfel – aan de oordeelsvorming van de opsporingsambtenaar.
- De politie kent gespecialiseerde verhoorders die een opleiding hebben gevolgd voor het verhoor van kwetsbare verdachten of getuigen. In zedenzaken kan ertoe besloten worden dat het verhoor wordt uitgevoerd door een dergelijke verhoorder (Politie-instructie Zeden, 2016). In overleg met een researchpsycholoog kan ook een externe deskundige of collega met kennis op het gebied van LVB betrokken worden bij een dergelijk verhoor. Een verbalisant die denkt dat een zaak in aanmerking komt voor bijvoorbeeld een studioverhoorder kan dat aanvragen. De procesgang voor een dergelijke aanvraag staat op intranet.

- Bij het merendeel van de verhoren is audiovisuele registratie geen vereiste. Ook de inzet van gespecialiseerde verhoorders zal in de meeste zaken met iemand met een LVB niet plaatsvinden, doordat de ernst van het delict dit niet vereist maar ook doordat de LVB niet herkend is.

Vorbereiding

- Wanneer bekend is dat de verdachte een LVB heeft is het belangrijk om voorkennis te verzamelen over specifieke kenmerken van de verdachte: is er iets bekend bij de wijkagent, bij collega's of in het systeem? Familie en begeleiding hebben vaak wel ideeën over hoe de verdachte gezien zijn LVB het best benaderd kan worden. Soms kun je ook de verdachte zelf vragen met wie je hierover zou mogen overleggen.
- Voor meer algemene adviezen kan in de voorbereiding op een verhoor met een verdachte met een LVB ook contact gezocht worden met een gespecialiseerde verhoorder.

Tijdens het verhoor

- De context waarin het verhoor plaatsvindt is belangrijk. Zorg voor een rustige omgeving. Zorg dat de verdachte zich op zijn gemak voelt. Het is belangrijk dat er vertrouwen is. Dit betekent niet dat jullie vrienden hoeven te worden, maar dat je duidelijk maakt wat er van iemand verwacht wordt, duidelijk maakt wat iemand van jou mag verwachten, en respect en interesse toont. Het persoonsgerichte verhoor lijkt ook geschikt om deze context te creëren.

“Normaal zeg je: ‘Je bent niet tot antwoorden verplicht’ maar bij iemand met een verstandelijke beperking zeg je: ‘Je mag antwoord geven op vragen, maar je hoeft het niet.’ Je kan dat ook nog eens een keer toetsen of ze dat wel begrijpen: ‘Moet je mijn vragen dan beantwoorden?’ Als ze dan zeggen ‘Nee’ dan weet je dat je op de goede weg bent.”

Rechercheur

- Besteed voldoende tijd aan de uitleg van de cautie. Herinner de verdachte hier ook aan: kom hier gedurende het verhoor af en toe op terug om te checken of de verdachte zich nog steeds bewust is van zijn rechten.
- Het persoonsgericht verhoor is niet bedoeld voor het stellen van een diagnose maar is wel bij uitstek geschikt voor gerichte vraagstelling over bijvoorbeeld school en werk die kan helpen bij het herkennen van een LVB en het inschatten van de vermogens van de verdachte. Maak hier gebruik van. Kijk terug naar het hoofdstuk herkenning en het sociale domein op pagina 10 om te zien op welke aspecten je kan letten en hoe je hierop door kunt vragen. Neem de tijd voor het persoonsgericht verhoor en ga niet te snel over naar zaakgerichte vragen. Inzicht in de vermogens van de verdachte zal de kwaliteit van het zaakgerichte verhoor ten goede komen.

- Een verhoor kan erg belastend zijn, en het risico op overvraging van iemand met een LVB is groot. Wanneer de emoties oplopen of leiden tot agressief gedrag is het verstandig om een pauze in te lassen of even over te gaan op een minder beladen onderwerp. Een kop thee of koffie doet soms wonderen en bied eventueel de mogelijkheid om een sigaretje te roken. Ook de duur van het verhoor is van belang. Let op signalen van de verdachte zoals geeuwen, ongeïnteresseerdheid, onrust etc.
- Het is belangrijk dat mensen met een LVB eerst hun eigen verhaal kunnen vertellen voor je vragen gaat stellen. Gedurende het verhaal zul je vaak moeten helpen met het opdelen van het verhaal in kleine stukjes en het structureren van het verhaal. De kunst van structureren is het uitweiden over onbelangrijke details zo in te dammen dat de persoon zich niet tekort gedaan voelt. Aan de andere kant vergt het verhoor van iemand met een LVB soms een mate van flexibiliteit die vereist dat het verhoorplan ook losgelaten kan worden. Voor algemene tips in de communicatie met mensen met een LVB zie paragraaf 1.3.
- Bij mensen met een LVB is de kans op antwoordtendensen sterker aanwezig dan gemiddeld. Zie pagina 29 voor enkele patronen die relatief vaak gezien worden en pagina 30 voor enkele tips die de risico's bij een verhoor van iemand met een LVB kunnen reduceren.

“Druk leggen heeft een negatieve uitwerking. Dit zou de indruk kunnen wekken dat je hem niet gelooft. Het effect zou bij iemand met een LVB kunnen zijn dat hij doorgaat met zijn verhaal en het verhaal verder verzint om je te pleasen, ofwel gewenste antwoorden geeft. Op die manier kom je op het verkeerde spoor. Pas daarom tijdens het verhoor ook op met complimenten.”

Rechercheur

Enkele risico's bij het verhoor van mensen met een LVB

- ✓ Neiging om vragen bevestigend te beantwoorden
- ✓ Gevoelig voor sturende vragen en suggestie
- ✓ Neiging om te willen voldoen aan verwachtingen
- ✓ Neiging op te kijken naar autoriteit
- ✓ Neiging tot het veranderen van antwoorden wanneer vragen herhaald worden
- ✓ Geheugenzwakte en wantrouwen eigen geheugen
- ✓ Risico op verwarring tussen verbeelding en werkelijkheid
- ✓ Moeite met het structureren van een verhaal
- ✓ Moeite met plaatsen van gebeurtenissen in de tijd
- ✓ Moeite met overzien gevolgen van valse bekentenis
- ✓ Beperkte concentratie
- ✓ Gevoelig voor invloed van stress
- ✓ Meer tijd nodig voor het verwerken van een vraag

“We verhoorden eens een 26-jarige man met LVB-problematiek die bij een overval betrokken was. We hoorden een tapgesprek waarin de moeder tegen hem zei dat hij niet alles over de telefoon moest vertellen: vervolgens ging hij fluisteren in plaats van dat hij niets meer zei over de zaak. Dat deed bij ons wel een belletje rinkelen. Ik ging met hem in verhoor en heb hem toen meerdere tapgesprekken van de verdachte met anderen laten horen die zijn schuld duidelijk maakten. De verdachte vertoonde irritant gedrag zoals ‘zuigen’, benen op tafel leggen, tikken op tafel en schelden. Ook werd hij agressief. Ik heb toen rustig gereageerd op zijn gedrag en zijn agressie door vragen te stellen als ‘wil je wat drinken?’ en ‘hoe voel je je?’ Maar ook: ‘waarom doe je zo?’ Ik heb een pauze ingelast en dat werkte: de verdachte is na de pauze wel om de zaak heen blijven draaien maar was verder wel rustig. Achteraf denk ik dat ik waarschijnlijk teveel info heb gegeven, teveel tapgesprekken heb laten horen of teveel prikkels heb opgewekt. Mogelijk dat dat de reden was dat de verdachte agressief werd. Als ik het over zou doen zou ik het verhoor minder lang laten duren en minder druk uitoefenen.”

Rechercheur

Tips voor de uitvoering van het verhoor - overgenomen van Moonen en Ris-pens (2017) in het boek 'Beperkt in de keten'.

Voor een verhoor gelden veel regels, maar als het mensen met een (L)VB be-treft vragen onderstaande aspecten nog meer zorg.

- ✓ Wees consequent en voorspelbaar in gedrag;
- ✓ Bewaar een neutrale houding;
- ✓ Breng structuur in het verhoor aan;
- ✓ Leg zaken duidelijk en in gedeeltes uit, laat eventueel terug vertellen in eigen woorden om begrip te toetsen (eventueel om de verwachtingen van het verhoor te checken). Kondig aan hoeveel punten er zijn of hoe-veel zaken er uitgelegd gaan worden;
- ✓ Ondersteun eventueel het verhoor met visueel materiaal, bijvoorbeeld een tijdlijn, een agenda, pictogrammen, foto's;
- ✓ Geef eventueel concrete instructies: zoals instructies hoe aan te geven als betrokkene iets wil 'verbeteren' of 'iets niet snapt';
- ✓ Laat de persoon niet raden en zet hem niet aan tot fantaseren;
- ✓ Praat niet in hypothesen ("Stel dat jij de dader was, hoe...");
- ✓ Pas het verhoor- en spreektempo aan (geef de tijd om na te denken en te antwoorden);
- ✓ Gebruik eenvoudige en concrete taal;
- ✓ Gebruik zo weinig mogelijk buitenlandse woorden en begrippen of vak-jargon;
- ✓ Formuleer korte, concrete zinnen (denk aan 5 tot 7 woorden in een zin);
- ✓ Gebruik geen verwijswoorden (woorden die verwijzen naar een woord dat al eerder gebruikt is zoals die, dat, hem, toen, enzovoort);
- ✓ Gebruik geen dubbele ontkenningen in een zin;
- ✓ Stel één vraag tegelijk en gebruik geen samengestelde zinnen;
- ✓ Wees spaarzaam met het gebruik van meerkeuzevragen;
- ✓ Gebruik geen uitdrukkingen of spreekwoorden, of controleer of die be-kend zijn;
- ✓ Gebruik geen ironie;
- ✓ Geef geen beloning of compliment op antwoorden over zaakgerichte in-formatie omdat dit het risico op compliance vergroot;
- ✓ Vraag niet of iemand het begrepen heeft (er is een grote kans dat "ja" gezegd wordt, terwijl dit niet het geval is);
- ✓ Toets of iemand het begrepen heeft door hem iets terug te laten vertel-len;
- ✓ Verhoor niet té lang (let op wat persoon aan kan en let op vermoeidheid, verminderde aandacht en verminderde concentratie);
- ✓ Verhoor niet te vaak (dit is per persoon en zwaarte van de zaak verschil-lend); las regelmatig een pauze in tijdens het verhoor.

2.5 Arrestantenzorg

- Zie ook paragraaf 2.2 over insluiting.
- Hoewel insluiting voor iedereen stress oplevert, is dat nog meer het geval voor mensen met een LVB. Zij ervaren situaties niet alleen als meer stressvol, ze kunnen ook minder goed met deze stress omgaan. In combinatie met een minder goed geheugen zorgt deze stress ervoor dat informatie vaak niet goed binnenkomt en niet goed wordt onthouden.
- Geef de ingeslotene een duidelijk, beknopt overzicht van de huisregels, en neem de tijd deze mondeling toe te lichten. Beperk je tot de hoofdzaken: niet alle informatie is op elk moment relevant, en het is vaak te moeilijk om alle informatie in één keer te verwerken. Wees bereid om dingen meerdere keren uit te leggen.
- Iemand met een LVB heeft niet alleen vaak minder besef van wat de regels zijn, maar ook van de consequenties van het overschrijden van de regels. Besteed niet alleen aandacht aan wat de regels zijn, maar ook aan waarom deze regels er zijn en wat er gebeurt als je je er niet aan houdt. Mensen met een LVB leren doorgaans door te doen: soms moeten zij eerst merken dat iets niet mag.
- Vraag door naar dingen waar een ingeslotene tegenaan loopt op diverse leefgebieden. Vraag ook naar psycho-medische klachten. Mensen met een LVB hebben vaker meervoudige problematiek en het is goed deze tijdig te signaleren. Zoek ook naar mogelijkheden

voor een warme overdracht met collega's: wat weten zij al van de persoon? Wat kun je collega's meegeven als ze iemand komen halen voor verhoor?

“Ik heb een aantal mensen met een LVB gevraagd wat zij vonden van de folder die wordt uitgereikt bij de insluiting. Zij gaven aan dat ze er niet veel van begrepen. Ze vonden dat er moeilijke en onbegrijpelijke woorden en zinnen in stonden. Eén van hen dacht dat de Commissie van Toezicht gewoon de arrestantenverzorgers waren. Een ander struikelde over de term ‘ingezetene’: ‘Ik heb toch nergens ingezetene?’ Een derde gaf aan niet gerustgesteld te worden door de zin ‘wilt u muziek luisteren? Bel de verzorger.’ Hij zei: ‘En dan? Ik weet niet wat er daarna gebeurt.’ Hij zou hier om die reden dan ook geen gebruik van maken.”

Student

“Een jongen die werd ingesloten verzette zich bij zijn insluiting. Ik had hem gevraagd of hij het touwtje uit zijn broek wilde halen. Dit weigerde hij. Het bleek dat die jongen zijn broek heel wilde houden. Hij had niets aan het gegeven dat het de ‘huisregels’ waren. Toen hem rustig werd uitgelegd dat het niet de bedoeling was om zijn broek stuk te maken en hem beloofd werd dat hij als hij weer wegging zijn touwtje terug kreeg en daardoor zijn broek ook weer compleet was, vond hij het prima en werkte hij mee.”

Arrestantenverzorgster

- Heb oog voor specifieke angsten en zorgen. Mensen met een LVB willen soms niet luchten, hebben er moeite mee als iemand hun cel binnenkomt of maken zich grote zorgen over wat hen verder te wachten staat of snappen soms niet goed waarom ze opgesloten zitten. Begrip voor wat hen precies bezighoudt kan helpen escalatie te voorkomen. Als zaken tijdens een verblijf in een arrestantencel niet lekker lopen, kan dat tot uiting komen tijdens een verhoor.
- Niet alleen agressief, maar ook passief gedrag komt veel voor bij een LVB. Als iemand zich terugtrekt in zijn cel kan het vanwege de rust verleidelijk zijn hier geen aandacht aan te besteden. Toch kan dit juist een reden zijn eens een praatje te gaan maken, ook omdat mensen met een LVB informatie langzamer verwerken en meer herhaling nodig hebben, en vragen en onzekerheden mogelijk pas later naar boven komen.
- Voor mensen met een LVB is het moeilijk de arrestantenverzorgers los te zien van de politie die hen binnenbracht. Het kan veel rust geven als hen dit helder wordt uitgelegd.

“In mijn jarenlange ervaring heb ik gemerkt dat het opbouwend werkt als ik vraag of ik binnen mag komen. In eerste instantie blijf ik altijd op de drempel van de cel staan. Het lijkt wel of zij de cel zien als hun veilige omgeving en je daar niet ongevraagd gebruik van mag maken. Ik ben ervan overtuigd dat de arrestantenverzorgers deze tijd kan benutten om te kijken hoe iemand in zijn vel zit. Dit is voor iedereen belangrijk maar voor iemand met een laag IQ brengt dat nog meer rust.”

Arrestantenverzorgers

“Het vergt extra begeleiding met zich mee wanneer iemand met een LVB binnen komt. Ik merkte dat sommigen extra angst krijgen met het uitdelen van beddengoed. Vermoedelijk weten zij niet wat ze ermee moeten doen. Beddengoed bestaat uit twee lakens en één deken. Als ik in de buurt blijf en stapje voor stapje uitleg wat de ingeslotenen moet doen krijg ik meer grip op de ingeslotenen en de situatie. Ik merk bij de ingeslotenen dan ook dat zij trots zijn op zichzelf omdat het gelukt is zelf een bed op te maken met lakens en een deken.”

Arrestantenverzorgers

“Ik merk dat veel mensen ons zien als politie en dus als een soort vijand. Zij zien niet in dat wij er zijn om ze te verzorgen en te helpen waar wij mogen en kunnen. Wij willen alleen de verzorging op een goede manier uit kunnen voeren, wij eisen verder niets van ze. Dit zien zij niet altijd in. Ik denk dat het voor een groot gedeelte komt doordat wij hetzelfde uniform dragen als de agenten.”

Arrestantenverzorgers

2.6 In vrijheidstelling

- Bereid de verdachte die in vrijheid gesteld wordt goed voor op wat er gaat gebeuren. Vraag eventueel of er iemand op de hoogte gesteld kan worden die de persoon kan komen halen. Als dit niet zo is, bespreek dan hoe hij naar huis gaat, wat hij daarvoor moet weten en wie er thuis op hem wacht.
- In sommige gevallen kan het zinvol zijn om contact op te nemen met hulpverlening. Als je voorstelt om dat te doen, wil iemand met een LVB daar vaak best toestemming voor geven, zeker als het wat oplevert (zoals een gratis ritje). Bij minderjarigen moet sowieso worden overgedragen aan het eigen zorgkader of de hulpverlening.
- Voor mensen met een LVB is het procesnummer en een contactpersoon nog belangrijker dan normaal. De drempel om contact op te nemen wanneer zij nog vragen hebben kan verlaagd worden wanneer zij weten naar wie zij kunnen vragen. Leg duidelijk uit waarom zij het procesnummer nodig hebben wanneer zij in een later stadium vragen hebben over de zaak, en benadruk dat ze dit dus goed moeten bewaren.
- Wanneer de verdachte zich op een later moment moet melden op het bureau, zorg dan dat de afspraak op papier staat en is besproken: waar moet hij zijn, wanneer, en hoe komt hij daar naartoe? Wat wordt er vervolgens van hem verwacht?

3. Slachtoffers/getuigen/ betrokkenen

3.1 Inzicht in eigen slachtofferschap en nut politie

Het herkennen van slachtofferschap

- Slachtoffers met een LVB herkennen zichzelf niet altijd als slachtoffer. Zij moeten soms door anderen uitgelegd krijgen welk gedrag normaal is, bijvoorbeeld bij misbruik en geweld. Soms snappen zij niet precies wat er gebeurd is, bijvoorbeeld bij fraude. Ook hebben zij soms de neiging de schuld bij zichzelf te leggen. Soms leggen ze ook juist de schuld bij een ander in plaats van zichzelf.
- Slachtofferschap bij mensen met een LVB wordt ook niet altijd gezien door de omgeving. Gedragsveranderingen als gevolg van slachtofferschap worden soms gezien als probleemgedrag. En ook door de omgeving wordt de schuld soms bij het slachtoffer gelegd.
- Dit vraagt om extra oplettendheid van de agent om verborgen slachtofferschap op te merken. Leg bij voorlichting over geweld en misbruik aan slachtoffers met een LVB steeds goed uit welk gedrag zij van een ander mogen verwachten en wanneer grenzen overschreden worden. Vraag bij fraude en misleiding goed door wat er gebeurd is; kijk wanneer zij dit niet helder kunnen uitleggen of er anderen zijn die dit wel kunnen.

“Een meisje met een LVB dat in een instelling woonde stond op een bus te wachten bij de bushalte. Er kwam een man langs die dacht dat ze er wel leuk uit zag; je kon niet echt zien dat ze verstandelijk beperkt was. Hij vroeg of ze een lift wilde. Zij had niet door dat hij bezopen was en hij reed zo de bosjes in en begon haar overal te betasten. Ze riep wel nee maar ook niet heel hard en hij zette haar na afloop gewoon af bij de instelling. Toen ze binnen was en er werd gevraagd hoe haar dag was zei ze alleen “nou, raar want er zat een man overal aan te prutsen.” Ze is toen meteen naar de huisarts gebracht en daar is bewijsmateriaal verzameld. Dan heb je haar verklaring, met DNA: dan heb je wel een zaak. Dan moet je als verdachte wel een mooi verhaal hebben... Maar wat zij dan vertelt, dat is al zo typerend voor iemand met een LVB. Die komt gewoon de instelling binnen gelopen, terwijl een ander compleet in paniek of overstuur is. En ze heeft dus ook niet heel hard ‘nee’ geschreeuwd.”

Advocaat

“Mensen met een LVB vormen een heel kwetsbare groep mensen die wel zelfstandigheid hebben, maar voor wie de wereld nog veel te complex is. Ze zijn voortdurend slachtoffer. Een voorbeeld is een meneer bij mij in de wijk die van de woningbouw een eengezinswoning kreeg. Hij werd benaderd in de wietshops waar hij kwam door mensen die in zijn huis een complete hennepcultuur-installatie hebben aangebracht. Die installatie was operationeel maar die man snapte er geen jota van. Hij werd als verdachte opgepakt, maar was ook slachtoffer. Die mensen nemen het hele huishouden over van zo’n man. Maar hij werd uit zijn huis gezet. Iemand die volgens mij alleen maar slachtoffer is, wordt dan als dader behandeld. Het is in mijn ogen dus een heel kwetsbare groep.”

Wijkagent

- Wees je er van bewust dat de scheidslijn tussen slachtofferschap en daderschap soms dun is. Kenmerken van mensen met een LVB die hen tot een gewild slachtoffer maken, zoals kwetsbaarheid voor uitbuiting en beïnvloeding, kunnen er ook toe leiden dat zij worden meegezogen in crimineel gedrag. Zij zijn dan slachtoffer en dader tegelijkertijd.
- De belangen en inzichten van een derde partij, bijvoorbeeld de instelling, kunnen botsen met de belangen en wensen van het slachtoffer. Zo wordt er bijvoorbeeld geen aangifte gedaan omdat men bang is voor de gevolgen voor de dader wanneer deze een cliënt is van dezelfde instelling. Daarnaast kan men zorgen hebben over de gevolgen voor het slachtoffer van een lang en confronterend traject binnen de strafrechtssketen. Wees hier alert op.

De weg naar de politie

- Als het slachtofferschap wel herkend wordt, komt het slachtoffer toch niet altijd bij de politie. Niet altijd weet het slachtoffer dat de politie hem zou kunnen helpen. Soms is er bij het slachtoffer ook angst voor wat hem of haar te wachten staat.
- Ook instellingen weten niet altijd wat de mogelijkheden zijn wanneer er eenmaal contact is opgenomen met de politie. Zorg in het contact met instellingen voor een open communicatie over de verwachtingen: dit kan misverstanden vooraf veelal wegnemen.
- Mensen met een LVB zijn relatief vaker slachtoffer van een dader met een LVB. Dit kan beïnvloeden hoe er op hun slachtofferschap gereageerd wordt. Wees er alert op dat oog voor de beperking van de dader niet ten koste gaat van de rechten van het slachtoffer.

3.2 Het eerste contact

Herkenning van een LVB bij slachtoffers

- Het zo snel mogelijk herkennen van een LVB is ook van belang bij slachtoffers. Het risico is groot dat, wanneer hun LVB niet herkend wordt, hun gedrag niet juist gelabeld wordt en een aangifte niet van de grond komt.
- Voor informatie over herkenning van een LVB in het algemeen wordt verwezen naar hoofdstuk 1. Aan de telefoon of bij een kort gesprek aan de balie of op straat is het moeilijk om in te schatten wat het niveau van de gesprekspartner is. Het is ook niet altijd mogelijk hier uitgebreid op in te gaan. Kennis van de kenmerken van een LVB en alertheid op de mogelijke aanwezigheid van kwetsbaarheid zijn wel van belang. Het is bij telefonisch contact niet zo belangrijk dat wordt vastgesteld of sprake is van een LVB, wel dat men nagaat of er sprake is van kwetsbaarheid. Dit kan door standaard na te gaan wat het antwoord is op de vragen onderaan deze pagina.
- Vragen als “Kan ik nog iemand voor u bellen?” of “Heeft u iets extra’s nodig?” kunnen een laagdrempelige ingang bieden voor een gesprek over de behoefte aan ondersteuning.
- Realiseer je dat mensen met een LVB lang niet altijd begeleiding hebben. Hoewel het meenemen van begeleiding naar een aangifte een duidelijke indicatie kan zijn van een verstandelijke beperking, mag er omgekeerd niet vanuit gegaan worden dat iemand die zich zonder begeleiding meldt om melding te doen van crimineel gedrag geen verstandelijke beperking heeft.

De ervaring van een slachtoffer met een LVB

“Nou ja, toen moest ik ook melden dat m'n fiets was gestolen, maar ik was zo overstuur dat ik eigenlijk ook boos was... zo van: “Ja waar is m'n fiets nou gebleven, waarom jatten ze die eigenlijk?” En dan kom je, toen ben ik volgens mij naar het bureau gefietst... eh oh nee, dat kan niet [lacht] ja ik moest even denken van... nee naar het bureau gelopen. En toen moest ik me melden aan die balie. Maar die vrouw was chagrijnig man, en ik had zoiets van: “Tjonge jonge, m'n fiets” en die vrouw zei: “Ja, hier is je formulier, goedemiddag, ja uw fiets is gestolen? Schrijf maar op wanneer, waar, hoe het is gebeurd, op welke plek.” Maar ja, dat was een heel lange lijst waarvan ik gewoon niet snapte wat er allemaal stond. Toen zei ze: “Ja, mevrouw, gewoon effe lezen”. Ik zeg: “Nou, misschien kan het...”, maar ik denk “Ja, als er tegenin ga dan krijg ik misschien... kan ik dadelijk nog in de cel gaan zitten bij wijze van spreken”. Dus ja, toen heb ik gevraagd of ze het toch maar wilde uitleggen. “Ja, ik heb nu even geen tijd.” Ik zeg: “Ja maar ik heb gewoon effe hulp nodig”. “Ja, ik ga wel kijken of een collega van mij kan helpen.” “Nou, da's fijn.” Ik bleef maar gewoon beleefd, dus ik heb gezegd: “Ja dat is goed, dankjewel”, ondanks dat ik het eigenlijk niet zo leuk vond.”

Op waarde schatten van het verhaal

- Bekend is dat een incoherent verhaal er toe leidt dat iemand sneller niet serieus genomen wordt. Voor slachtoffers met een LVB is het soms moeilijk om hun verhaal te doen. Hun verhaal is vaak niet chronologisch en springt van de hak op de tak. Dit betekent niet dat hun verhaal niet klopt of dat hetgeen hen overkomen is niet aangiftewaardig zou zijn.
- Mensen met een LVB weten soms minder goed waar je de politie wel en niet voor kunt bellen en komen dan herhaaldelijk met meldingen waar de politie niets mee kan. Wanneer in het systeem wordt opgemerkt dat dit het geval is, bestaat het risico dat het 10de telefoontje ten onrechte niet meer serieus genomen wordt. Het is belangrijk om juist bij deze mensen elke melding weer op zich te bekijken.
- Wanneer wel bekend is dat sprake is van iemand met een LVB mag dit niet leiden tot vooringenomenheid. Ga er niet op voorhand van uit dat deze persoon niet in staat is tot het afleggen van een betrouwbare verklaring of dat het doorlopen van het slachtoffertraject te zwaar is voor het slachtoffer.
- Aan de balie of de telefoon kan het soms druk zijn. Dit leidt er toe dat medewerkers soms het gevoel hebben dat er niet genoeg tijd en ruimte is voor een rustig gesprek. Toch is het belangrijk dat er voldoende tijd genomen wordt voor het slachtoffer met een LVB. Wanneer deze er de eerste keer in slaagt goed duidelijk te maken wat er speelt is de kans groter dat de verdere contacten ook soepeler verlopen.
- Mensen met een LVB hebben soms sneller het gevoel dat zij niet serieus worden genomen. Leg uit waarom je typt tijdens hun verhaal en waarom je dezelfde vragen stelt. Dit kan veel wantrouwen wegnemen.

“Een cliënt van mij moest aangifte doen en kwam erg opgewonden op politiebureau aan: helemaal boos, stormend, met alles aan het gooien. Ja, dan denkt die medewerker ook: ‘wat kom je doen?’ Hij werd hij in een cel ge-gooid omdat hij zich zo agressief opstelde, terwijl hij gewoon uit frustratie niet wist hoe hij zijn verhaal zo moest doen dat er een aangifte werd opgenomen. De redenatie van zo’n medewerker is dan ‘kijk hoe je hier binnenstormt, wat heb je gebruikt, even observatie totdat je afgekoeld bent en dan praten we verder’. Maar die cliënt denkt dan: ‘ja, hallo ik ben het slachtoffer, en dan gaan jullie me vastzetten alsof ik de dader ben.. weet je wat? Ik zeg niets meer en dan ben ik hier weg na een paar uur’. En dan komt het dus niet tot een aangifte.”

Begeleider

Een afspraak maken

- Meestal is het niet mogelijk direct een aangifte op te nemen. Er moet dan een afspraak gepland worden. Verwacht mag worden dat dit voor een deel van de slachtoffers met een LVB een te hoge drempel opwerpt: zij zullen uiteindelijk toch afzien van het doen van aangifte. Probeer daarom mensen met een LVB zoveel mogelijk direct te helpen, zodat ze niet een tweede keer die drempel over hoeven.
- Mensen met een LVB hebben vaak een minder begrip van instructies, een minder goed geheugen en een minder goed tijdsbesef. Daardoor kunnen zij moeite hebben met het op tijd klaarstaan of van huis vertrekken. Ook zijn mensen met een LVB minder goed in het reizen met het OV en met het uitzoeken van de route, waardoor zij de weg niet kunnen vinden of kwijtraken. Hou daar rekening mee tijdens het plannen van een afspraak, bijvoorbeeld door van te voren samen door te nemen hoe zij naar de afspraak zullen komen, wat daarbij de verwachte moeilijkheden zijn en wie hen daarbij kan helpen.

“Het is belangrijk om goed door te vragen waar iemand aangifte van komt doen zodat de juiste keuzes worden gemaakt: zo werd bij ons bijvoorbeeld iemand met een LVB door onduidelijkheid in het begin gevraagd tele-aangifte te doen waarbij dat halverwege niet mogelijk bleek.”

Medewerker publieksopvang

“Wat je dus ook vaak ziet als ze niet begrijpen wat er van hen verwacht wordt op het bureau, is dat ze dan terugkomen op de woning met het verhaal: ‘ja het kon niet’. Misschien heeft die politieagent dan wel gezegd: ‘Kom morgen terug, dan neem ik je aangifte op en dan is dit het verloop van de zaak’... en hij heeft gedacht: ik weet niet waar het over gaat, ik ga gewoon terug en dan zeg ik: ‘nee, kon niet, ik kon geen aangifte doen’. Dat zien we denk ik ook heel veel. Dus het zal niet altijd alleen maar fout gaan bij het begrepen worden, maar ook het ‘begrijpen van’.”

Begeleider

“Schrijf de afspraak in ieder geval op. Maar je kunt ook bijvoorbeeld de WhatsApp inspreken. Heel veel jongere LVB-ers gebruiken WhatsApp en het inspreken is dan een middel om het meerdere keren af te kunnen luisteren. Maar ook om aan een ander, bijvoorbeeld aan begeleiders of ouders, te kunnen laten horen wat de afspraak is.”
Medewerker MEE

- Mensen met een LVB hebben meer moeite met het onthouden van afspraken. Geef ondersteuning bij het nakomen van afspraken, door bijvoorbeeld duidelijk op te schrijven waar en op welk moment zij precies verwacht worden, maar ook door kort van tevoren een herinnering te geven. Sommigen

vinden het prettig om informatie in een mail te ontvangen, zodat ze het nog eens rustig kunnen nalezen. Let er dan wel op dat je ook hier eenvoudige taal gebruikt.

- De stap naar de politie is voor mensen met een LVB vaak een grote stap. Het kan helpen wanneer zij weten dat zij een tweede keer niet weer helemaal opnieuw hoeven te vertellen wie ze zijn en wat er is gebeurd. Ook de wetenschap dat ze een vertrouwd gezicht zullen tegenkomen kan de drempel verlagen. Dit kan gerealiseerd worden door hen een vast contactpersoon te geven: een briefje met een naam van de persoon waar zij naar kunnen vragen bij vervolcontact kan een belangrijk verschil maken.

3.3 Aanwezigheid en rol begeleiding

Slachtoffers met een LVB kunnen gebaat zijn met ondersteuning door een derde wanneer zij in aanraking komen met politie. Hier kleven naast voordelen echter ook risico's aan. Een aantal overwegingen kunnen helpen bij het maken van de juiste keuzes:

- **Kennis over communicatiemogelijkheden**
Iemand die het slachtoffer en zijn beperkingen goed kent kan helpen bij het voorkomen van problemen in de communicatie. Een begeleider zou de politie kunnen uitleggen wat ze wel en niet kunnen verwachten van het slachtoffer. Ook kan gedacht worden aan het verduidelijken van vragen van de politie.
- **Kennis van context en gebeurtenissen**
Soms hebben mensen in de omgeving van het slachtoffer een beter beeld van wat er speelt dan het slachtoffer zelf. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer er sprake is van langduriger problematiek op een woongroep, of wanneer er sprake is van fraude met het zorgbudget waarvan de details te complex zijn voor het slachtoffer om deze te begrijpen.
- **Geen kennis van valkuilen**
Ook mensen met kennis van LVB en de beperkingen van het slachtoffer zullen niet op de hoogte zijn van de do's en don'ts bij het verhoor van mensen met een beperking. Verwacht niet van hen dat zij antwoordtendensen en sturende vragen wel zullen herkennen.
- **Vertraging van het proces**
Het betrekken van een onafhankelijke derde (advocaat, gedragsdeskundige) gaat vaak ten koste van de snelheid. Toch kan het in het belang van de zaak zijn wanneer het slachtoffer hierdoor meteen op een passende manier bejegend kan worden.
- **Verstrengelde belangen**
Bij sommige delicten hebben de begeleiders zelf potentiële belangen: het loyaal zijn aan collega's, de belangen van andere cliënten, de reputatie van de instelling. Wees er alert op dat deze zaken kunnen spelen, en dat dit niet ten koste mag gaan van de rechten van het slachtoffer.
- **Autonomie en privacy**
Het is belangrijk dat de wensen van het slachtoffer zelf gehoord worden. Wanneer hij geen hulp wil van een derde kan hier niet zomaar aan voorbij gegaan worden, ook niet wanneer anderen van mening zijn dat dit in zijn belang is. Houd ook rekening met de privacy van het slachtoffer: wanneer gebeld wordt met de woning van het slachtoffer kun je ook in het geval het iemand met een LVB betreft niet zonder meer informatie over de zaak delen met de begeleiding zonder dat het slachtoffer hiervoor toestemming heeft gegeven.

De ervaring van een ambulant begeleider

“Omdat ik niet voor verrassingen wil staan op het politiebureau licht ik de politie in dat ik begeleider ben. Ik vraag van te voren of ik mee mag komen. In eerste instantie is de reactie vaak afwijzend omdat er gedacht wordt: wat moet jij er dan bij? Als begeleider moet ik me dan bewijzen of verdedigen dat ik mee wil. Ik leg uit dat het is om te ‘vertalen’. Vaak durven cliënten ook niet alleen naar de politie en vragen ze of we meegaan. Het kan om hele heftige incidenten gaan en als we dan niet mee gaan wordt het incident ook niet aan de kaak gesteld.

Ik ben ook wel eens spontaan met iemand naar het politiebureau meegegaan. Dat vind ik lastig omdat er meerdere mensen bij de balie zitten. Dat iemand een beperking heeft is privacygevoelige informatie. Ik voel mij dan bezwaard om te zeggen dat ik begeleider ben. Het geeft gelijk een stigma en de meeste cliënten vinden het ook vervelend als dat gewoon zo in het openbaar gezegd wordt.

Voor het verhoor wordt soms gevraagd of ik wat wil vertellen over mijn ‘cliënt’ om te weten hoe ze hem moeten benaderen en aanspreken. Er worden van tevoren tips gevraagd. Je kunt duidelijke afspraken maken over de rollen tijdens een gesprek of verhoor: over waar je gaat zitten bijvoorbeeld en dat er niet geholpen wordt met antwoord geven zodat je je niet met het verhoor bemoeit. Als begeleider kan ik de vraag wel verduidelijken zodat deze gesnapt wordt, maar ik verduidelijk niet de antwoorden omdat deze dan gestuurd worden.

Een concrete situatie die ik heb meegemaakt betrof een cliënt van mij die ruzie had gemaakt op een voetbalveld met een vader en een jongetje. Dat jongetje had het zoontje van mijn cliënt gepest. Hij zag die vader en dat jongetje lopen en heeft hen toen vrij grof benaderd met de boodschap dat zijn zoontje met rust gelaten moest worden. Daar is een melding van gekomen en hij moest naar het politiebureau komen voor verhoor. Ik legde uit dat ik een ambulant hulpverlener was en deze man als cliënt had en dat het misschien handig zou zijn als ik erbij was. In eerste instantie mocht ik niet mee naar binnen omdat ze aan mijn cliënt alleen vragen wilde stellen. Ik heb toen gewacht in de hal. Na vijf minuten kwam de receptionist mij ophalen met de opmerking: “Ik snap nu wat je bedoelt: zou jij kunnen uitleggen hoe we met hem moeten omgaan?” Het ging gelijk al mis in de communicatie. Mijn cliënt gaf geen antwoord op de vragen en bleef stil. Hij snapte niet wat er gebeurde. Het niveau van praten was te hoog. Dit moest naar beneden naar kindniveau. Ik kon daar wel bij helpen.”

3.4 Haalbaarheid en wenselijkheid van aangifte

Begrip van de gevolgen van aangifte

- Voor slachtoffers met een LVB is het soms nog moeilijker dan voor het gemiddelde slachtoffer om te overwegen wat de gevolgen van een aangifte zijn.
- Vaak hebben slachtoffers met een LVB geen realistisch beeld van het verloop van een zaak. Het komt ook voor dat hun beeld sterk beïnvloed is door wat zij in televisieprogramma's hebben gezien. Een duidelijke uitleg is hier heel belangrijk. Bijvoorbeeld: wat gebeurt er met de aangifte? Hoe gaat een mogelijk vervolgtraject eruit zien? Hoe waarschijnlijk is het dat deze een straf zal krijgen?
- Hoewel een duidelijke uitleg belangrijk is, is dosering dat ook: soms is het goed te benoemen dat de volgende stap een volgende keer wordt uitgelegd.
- Slachtofferhulp Nederland kan het slachtoffer helpen bij het maken van een afweging. Hiervoor is het van belang dat het slachtoffer op deze mogelijkheid gewezen wordt. Een simpele verwijzing naar slachtofferhulp is vaak niet genoeg: leg goed uit wat deze organisatie is en wat deze voor het slachtoffer kan betekenen, ook vóórdat er een aangifte wordt opgenomen. Ook instellingen snappen vaak niet wat SHN kan doen voor een cliënt.

Het leveren van ondersteunend bewijs

- De politie bepaalt of er voldoende opsporingsindicatie is. Hierbij is zij soms (mede-)afhankelijk van het slachtoffer dat ondersteunend bewijs kan leveren. Het gaat dan bijvoorbeeld om het leveren van bankafschriften, bonnetjes, IMEI-codes, WhatsApp-berichten of telefoonlogs. Voor sommige mensen met een LVB is dit heel moeilijk: het vergt niet alleen praktische en planningsvaardigheden die het slachtoffer mogelijk niet heeft, maar ook inzicht in welke informatie voor de politie belangrijk is. Benadruk het belang van bewijs. Leg goed uit wat je nodig hebt en waarom. Check hoe reëel het is dat het slachtoffer dit (zelf) levert en bespreek wie hem hierbij zouden kunnen helpen.

“Ik ken cliënten die dat heel goed kunnen. Die laten mij weleens sms-jes zien, en die bewaren ze en dat zeggen ze ook: ‘nou ik bewaar die want ik ben bedreigd door m’n ex’, ik noem maar iets, dus sommigen weten dat heel goed, hoe te doen. En anderen weten dat veel minder, en ja die moeten daarin begeleid worden. Maar hierin zou ik onze cliënten ook niet willen onderschatten, in de bewijsvoering. Ik denk dat ze heus wel in de gaten hebben wat ze kunnen gebruiken om hun recht te halen. Als je ervaring opdoet met deze doelgroep en ook ziet hoe heterogeen de doelgroep is, dan leer je je ook aanpassen.”

Psycholoog

“Een tijdje terug was er een jongen, ik dacht dat hij een jaar of 19 was. Die moest geld pinnen voor “vrienden”. Maar dat klopte allemaal van geen kant. Daar wilden we dus een aangifte van opnemen, omdat er duidelijk misbruik werd gemaakt van het feit dat hij het allemaal niet zo goed snapte. Het ging wekelijks om grote bedragen en als je vroeg “was het vrijwillig?” of “waarom deed je dat?” dan kreeg je als antwoord alleen: “ja dat moest.” Als je 19 bent dan kom je normaal gesproken een beetje voor jezelf op. Dan heb ik dus al een eerste gevoel dat daar iets niet klopt. En vaak hoe langer je dan met iemand praat hoe meer je merkt ‘dat klopt niet helemaal hoe jij denkt dat het allemaal zit.’ Maar op het moment dat je aangifte gaat opnemen moet je de tijden en data en dergelijke allemaal goed op een rijtje hebben natuurlijk. En op het moment dat je bijvoorbeeld gaat vragen “we willen bankafschriften zien” of “kan je dat regelen bij de bank?” dan loop je er wel eens tegenaan dat ze zeggen “dat kan ik niet”. Of ze doen zich anders voor en zeggen dan “ja dat regel ik wel” terwijl je merkt dat dat niet gaat gebeuren.”

Wijkagent

3.5 Een goede aangifte...

Het verhoor van slachtoffers met een LVB

- Verschillende onderzoeken hebben aangetoond dat mensen met een LVB een betrouwbare verklaring kunnen leveren wanneer zij op een goede manier bevraagd worden. De impact van de wijze waarop zij bevraagd worden op de betrouwbaarheid is groter dan gemiddeld.
- Ook overleg met eventuele begeleiding van de cliënt kan helpen vooraf een inschatting te maken van wat er wel en niet verwacht mag worden van zijn cliënt. Over de voor- en nadelen van het betrekken van een dergelijke partij zie paragraaf 3.3.
- Wanneer een verhoor met een slachtoffer niet loopt en er is het vermoeden van een LVB kan hulp worden ingeroepen van gespecialiseerde verhoorders die de opleiding Verhoor Kwetsbare Verdachten hebben gevolgd. In sommige zaken is dit verplicht. Wanneer hier geen sprake van is, kan overleg vooraf met een gespecialiseerde verhoorder wel helpen om de aangifte goed op papier te krijgen.
- Verwacht van een slachtoffer met een LVB niet dat hij de aangifte zelf leest. Lees deze voor of laat deze bijvoorbeeld door een begeleider lezen en samenvatten.

Het creëren van vertrouwen

- Benadruk juist bij slachtoffers met een LVB dat de vragen die gesteld worden niet bedoeld zijn om zijn verhaal in twijfel te trekken. Mensen met een LVB voelen zich sneller aangevallen. Leg dus goed uit dat het voor het slachtoffer zelf van belang is dat de politie al aan het begin van de zaak alles zo goed mogelijk helder krijgt, ook om te voorkomen dat men later (bijvoorbeeld bij de rechter-commissaris) voor verrassingen komt te staan.
- Soms is het nodig dat een slachtoffer meer dan eens zijn verhaal moet doen. Het risico bij een slachtoffer met een LVB is dan dat hij het idee krijgt dat het de vorige keer “niet goed” was. Dit kan leiden tot het gevoel gefaald te hebben of niet geloofd te worden, maar kan ook leiden tot een poging het beter te doen door een ander verhaal te vertellen. Leg aan het eind van een eerste gesprek dan ook altijd goed uit dat een herhaald verhoor niet betekent dat het slachtoffer iets niet goed gedaan heeft.
- Mensen met een LVB hebben in de aanloop naar het delict en daarna soms onverstandig geacht gedrag vertoond. Dit kan snel leiden tot een veronderstelling van medeschuld. Medeschuld van degene die aangifte doet is één van de factoren die een rol kan spelen in de overweging van politie of OM om (voorwaardelijk) te seponeren. Wanneer sprake is van een LVB zou goed overwogen moeten worden of iemand dat gedrag wel kan worden aangerekend.

Advies van een ambulante begeleider

“Iemand die doet aangifte in de veronderstelling dat hij of zij geloofd wordt of wat dan ook, maar uiteindelijk beslist de rechter natuurlijk of een zaak bewezen is. En als dat in het nadeel uitpakt voor het slachtoffer, dan kan het slachtoffer denk ik heel snel het idee krijgen: “Ik word niet geloofd”, of “Ik sta er alleen voor”. Bij de aangifte misschien ook al. Er worden natuurlijk kritische vragen gesteld, en als je het bijvoorbeeld hebt over een mishandeling, dan wordt er ook snel gevraagd: “Maar wat deed jij dan? Waarom moesten ze nou net jou hebben? Wat heb jij gezegd, wat heb jij geroepen? Heb jij ook geslagen?”. Dat zijn geen vragen om zijn verhaal in twijfel te brengen, dat zijn gewoon vragen die wij liever hier stellen om problemen voor te zijn. Als we dat niet doen krijgen we het geheel terug van justitie, want die willen het gewoon weten. Maar dat kan bij iemand met een LVB hard aankomen denk ik: “Dat heb ik net verteld, geloof je me niet?”

Als je iemand met LVB-problematiek voor je hebt kun je het beste je rust bewaren, korte en simpele vragen stellen, checken of iemand het snapt door middel van een wedervraag, door niet te sturen, door open vragen te stellen, door neutraal te blijven en ook een neutrale lichaamshouding uit te stralen. Knelpunten kunnen ontstaan als de LVB-er je niet begrijpt, je signalen van LVB-problematiek niet oppakt, je geen geduld hebt, gesloten vragen stelt, neerbuigend reageert of de persoon emotioneel triggert.

Het gesprek met een slachtoffer of aangever is vergelijkbaar met dat met een verdachte. Structuur aanbrengen in het gesprek is belangrijk. Natuurlijk is iedereen verschillend. De een is timide, de ander weer heel uitbundig. Net zoals bij een verdachtenverhoor laat ik de mensen eerst stoom afblazen. Nadat ik mij een beeld heb gevormd van het verhaal ga ik het stukje bij beetje terug pakken.

Verder vind ik het wel belangrijk dat ook iemand met een LVB serieus wordt genomen. Soms krijg ik wel eens het idee dat bij deze mensen dingen ineens minder erg worden gevonden. Ik had laatst een discussie met een collega en dat ging over een vechtpartij die had plaatsgevonden tussen twee jongens. Een van de jongens wilde aangifte aan het bureau doen van mishandeling. Uit zijn hele doen en laten kon je opmaken dat hij LVB was. Nou is het wel zo dat dit soort situaties ook moeilijk voor ons zijn: er zijn twee betrokkenen, ze hebben elkaar in elkaar geslagen, er zijn geen getuigen. Ga er dan maar eens aanstaan wie er is begonnen. De collega heeft geen aangifte opgenomen. Volgens hem naar aanleiding van de bewijswaarde. Ik vraag het mij af of zijn beslissing hetzelfde zou zijn geweest als iemand zijn verhaal beter kon vertellen.”

3.5 Doorverwijzen

Diverse soorten hulp

- Het is duidelijk dat slachtoffers met een LVB vaak gebaat zijn bij verdere ondersteuning. De politie zal niet altijd in deze behoefte kunnen voorzien. Het is dan van belang het slachtoffer te kunnen doorverwijzen naar mensen die dit wel kunnen.
- Dit kunnen gespecialiseerde organisaties zijn (MEE, instanties voor gehandicaptenzorg), mensen uit het eigen netwerk van het slachtoffer (familie en vrienden) en algemene organisaties (Slachtofferhulp Nederland, advocatuur).

Acceptatie van hulp

- Benadruk dat het strafrechttraject ingewikkeld is en dat veel mensen hier moeite mee hebben. Mensen met een LVB zijn vaak geneigd om hulp af te wijzen omdat ze niet zwak willen overkomen. Het helpt wanneer zij het idee krijgen dat veel mensen hier graag hulp bij krijgen. Ook helpt het om hulp niet eenmalig aan te bieden, maar hier later nog eens op terug te komen.
- Een voor de hand liggende organisatie om naar te verwijzen is Slachtofferhulp Nederland. Vaak weten mensen echter niet wat deze organisatie voor hen kan betekenen. Hulpverleningsinstanties denken vaak dat Slachtofferhulp voor hun cliënt niet nodig is, omdat zij zelf al emotionele en praktische ondersteuning bieden. Wijs mensen er op dat Slachtofferhulp ook juridische kennis heeft die voor het slachtoffer van belang kan zijn. Geef extra informatie

mee zodat het slachtoffer dit ook met een ander kan doornemen. In sommige gevallen is de jeugdversie van de informatie van Slachtofferhulp Nederland wel geschikt voor het slachtoffer zelf.

Wijs mensen de weg

- Bij mensen met een LVB is het nog belangrijker dan gemiddeld dat zij worden gewezen op de reguliere vormen van hulp die voor hen open staan. Er kan bij hen doorgaans niet van uitgegaan worden dat zij zelf de weg weten te vinden naar bijvoorbeeld het Schadefonds Geweldsmisdrijven, of dat zij weten dat zij soms de schade kunnen verhalen op de dader of kunnen claimen bij de verzekering. Het kan helpen samen te bellen, waardoor het slachtoffer met een concrete datum en tijdstip naar buiten gaat. Slachtofferhulp Nederland kan hier ook bij helpen.

4. Extra informatie

Enkele publicaties

- Beer, Y. de (2016). Kompas Licht Verstandelijke Beperking: Definitie, aspecten en ondersteuning. Amsterdam: SWP.
- Kaal, H.L. (2013) Ongewoon moeilijk: Jeugdige delinquenten met een LVB als (voortdurende) bron van zorg. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers. (www.hsleiden.nl)
- Kaal, H. & Spaan, N. (2015). Onbeperkt toegang tot recht? Slachtoffers met een licht verstandelijke beperking in de strafrechtsketen. (www.hsleiden.nl)
- Kaal, H.L., Overvest, N. & Boertjes, M.J. (Red.) (2017). Beperkt in de keten. Mensen met een Licht Verstandelijke Beperking in de strafrechtsketen. 2^e druk. Amsterdam: Boom Lemma.

Enkele materialen

- Tieman, L., & Herder, F. (2014). Licht verstandelijk beperkt; Instructieboek tegen woninginbraak, babbeltruc en woningoverval. Utrecht: Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid. (www.politiekeurmerk.nl)
- Expertisecentrum William Schrikker (20??). Toolbox JR. Hulpmiddelen ter ondersteuning van het gesprek van een jeugdreclasseringwerker met een jongere met een LVB. (www.spelpartnershop.nl)

Instellingen met specifieke kennis van LVB

- Landelijk Kenniscentrum LVB (www.kenniscentrumlvb.nl), heeft tot doel het ontwikkelen, samenbrengen en delen van kennis over de persoonlijke ontwikkeling, opvoedingssituatie en maatschappelijke participatie van mensen met een LVB.
- MEE (www.mee.nl) is een organisatie die mensen met een verstandelijke beperking ondersteunt.
- LFB (www.lfb.nl) is een belangenvereniging door en voor mensen met een verstandelijke beperking.
- De Borg (www.de-borg.nl) is een samenwerkingsverband tussen vier verschillende instellingen met behandelcentra waar veel expertise is over de behandeling van mensen met een LVB en ernstige gedrags- en/of psychiatrische problemen.
- De William Schrikker Groep (www.williamschrikkergroep.nl) is een organisatie die gespecialiseerde reclasseringszorg biedt aan criminele jongeren met een LVB. Hun Expertisecentrum William Schrikker verzorgt ook trainingen, opleidingen en consultatie.
- Het Lectoraat 'LVB en Jeugdcriminaliteit' (Hogeschool Leiden/WSG) (www.hsleiden.nl) houdt zich bezig met de verwerving en verspreiding van kennis op het gebied van LVB en de strafrechtsketen.

Deze handreiking is tot stand gekomen uit een samenwerking tussen het lectoraat Licht Verstandelijke Beperking en Jeugdcriminaliteit van Hogeschool Leiden en de politiedistricten Zeeland en De Baronie.